



SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 28
10/2013
16. marec 2013

L. Štúr

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845



VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

Cena 0,50 €

SÚ SLOVENSKÍ KRAJANIA OD MACOCHY? Strana 4.

POSOL, KTORÝ SA DOSTAL DO CELÉHO SVETA Strana 5.

SLOVENSKO NEMOŽE BYŤ SMETISKOM EURÓPY Strana 6.

ŠAŇO MACH NEMAL ZO SMRTI STRACH Strana 8.

BANKÁR IMRICH KARVAŠ STÁL NA SPRÁVNOM MIESTE Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

Sme národ, ktorý trpí svojou históriou. Prítom dejiny Slovákov na to žiaden dôvod nedávajú. Naopak! História máme a nie hocakú. Aj iné veľké národy nám ju môžu závidieť. Slováci a ich predkovia boli vždy v dejinách Európy vnímaní. Nikdy sme neboli agresormi. Vždy sme dokázali ochrániť to, čo bolo naše. Kultúru, tradície, reč, národnú svojbytnosť. Napriek tomu mnohí Slováci sa za svoje dejiny hanbia. Odmietajú priznať, že sme mali slávne chvíle a slávnych predkov. Nečudo. Veď tajné spolky, globalistické združenia a tzv. mienkotvorné médiá nám z hláv gumujú prirodzenú hrdošť na naše korene. Dennodenne z našich myslí cez dobre platené kampane mažu významné obdobia slovenských dejín.

Oficiálne uznaná historicko-vedecká teória tvrdí, že naši predkovia sa objavili na území dnešného Slovenska po sťahovaní národov v 5. storočí. Odvtedy sa teda začínajú dejiny Slovákov. Dnes sa neoliberaľi snažia presvedčiť, že Rastislav bol len kniežaťom lokálneho významu. Spochybňujú misiu sv. Cyrila a Metoda. Svätopluk nebol podľa nich kráľom, aj keď ho tak vnímal pápež. A po ére Veľkej Moravy Slováci zmizli z historickej mapy Európy. Akoby ani neexistovali vplyvné stredoveké rody ako rod Hont-Poznanovcov, Thurzovcov a iných. Akoby nepôsobili rehole, kapituly a mestá v stredovekom Uhorsku, kde prevládala slovenský vplyv a hovorilo sa aj slovenčinou. Začiatky národného obrodenia v 18. storočí boli snahou splynúť s Čechmi. A štúrovci? Ti rojkovia? Spojili sa s Rakúšanmi proti Maďarom, na čo napokon aj doplatili. Pred vojnou rozbili slovenskú autonómnu republiku, aby si založili vlastný klérofašistický štát, v ktorom drukovali Hitlerovi. Ich zámerom je presvedčiť, že Slováci nikdy v histórii nekonali správne. Skôr nerozvážne, nepremyslene, hlúpo. A zato sa musíme hanbiť!

Aj najnovšie útoky proti Matici slovenskej po návšteve R. Fica, označenie Slovenských národných novín za rasistické a častovanie starších i mladých matičných historikov za „neoludákov“ je súčasťou týchto protislovenských kampaní. Na druhej strane je to dôkaz, že slovenský vplyv tu stále je a najnovšie silnie. Aj vďaka Matici. A to im prekáža. Tak prečo nepokračovať...?

Maroš SMOLEC, šéfredaktor

Vznik prvej Slovenskej republiky priamo podmienil kontext vojnovnej doby Dlhodobá slovenská marcová dilema

Peter SLIACKY – Foto: archív SNN

Štrnásť marec 1939 je dátum, ktorý v moderných dejinách Slovenska a Slovákov značí vznik Slovenského štátu. Prijatím slovenskej ústavy 21. júla 1939 získal názov Slovenská republika (SR). Táto etapa našich dejín stále podlieha deformáciám, ale málo sa poukazuje na kontext doby, v ktorej sa začal formovať moderný slovenský národ. A práve geopolitické postavenie a európske politikum boli silným faktorom podmieňujúcim vznik štátu.

Ide najmä o fakt, že formovanie Slovenskej republiky v prvej polovici 20. storočia vzhľadom na politický klímu v Európe, v ktorej boli totalitné režimy na vzostupe, nebolo ľahké. Samotný vznik prvej SR bol jediným prijateľným riešením. To, za akých podmienok sa budoval, nebolo možné ovplyvniť.

■ GEOPOLITIKA DOBY

Samotné geopolitické postavenie Slovenska to potvrdzuje. Podobne aj nevyvrátiteľné fakty o mlynských kameňoch, medzi ktorými sa slovenský národ v roku 1939 nachádzal. Z juhu to bola maďarská revizionistická túžba a na severe územné nároky Poľska. Zo západu prichádzali imperialistické nároky nacistického Nemecka a jeho neludzská ideológia. Z východu zase bezbožná ideológia ZSSR, ktorá naopak zbožštila samu seba v podobe komunistickej strany. Ďalším faktorom bola politika európskych veľmocí voči stále sa zväčšujúcej sile nacistického Nemecka. Politika ústupkov zo strany Francúzska a Veľkej Británie nechala Česko-Slovensko (Č-SR) napospas nacistickému Nemecku a jeho politickým cieľom. Podobne, ak nie väčšou mierou, k tomu za celých dvadsať rokov existencie Č-SR prispievala politika centralistickej Prahy a jej umelo vykonštruovaná idea čechoslovakizmu. Pražská politika a jej samotné neakceptovanie existencie slovenského národa v spoločnej Česko-Slovenskej republike, nedodržanie politických do-



Zasadnutie Slovenského snemu.

hód o postavení Čechov a Slovákov v štáte pred jeho vznikom, politické doktríny prezidentov T. G. Masaryka a jeho nasledovníka E. Beneša tiež podmienili samotný rozpad Č-SR.

■ ČIERNO-BIELY SVET

O tom, že samostatnosť Slovenska ako politický program nie je len výmyslom A. Hitlera a ani náhodným javom, nás presvedčujú samotné dejiny Slovenska a Slovákov. Napriek tomu sa pohľady na 14. marec 1939 rôznia a aj napriek dvadsaťročnej existencii druhej Slovenskej republiky zostáva mnoho nezodpovedaného. Navzdory demokratickej spoločnosti, slobode slova a voľnosti vedeckého bádania, objektívizácii historických javov – stá-

le stojíme zoči-voči dvom pólom: ten prvý poznáme pod odmietaním samotnej existencie prvej Slovenskej republiky alebo pokrivenými reinterpretáciami dejinných faktov a druhým pólom je jej extrémna glorifikácia a neprijímanie ľudských pochybení.

Prvá Slovenská republika bola nepopierateľne vyústením emancipačného vrcholu nášho národa, preto je naozaj smutné, keď ju opomíname alebo zatracujeme. No nemôžeme ju ani glorifikovať. Počas tohto krátkeho úseku dejín sa slovenský národ osvedčil a dokázal v ťažkých vojnových časoch budovať svoj štát. Je nepopierateľné, že počas existencie prvej SR sa vybuďovala silná ekonomika, slovenská

koruna, ale rozkvitla aj slovenská kultúra, národné povedomie, ako aj štátne povedomie, ktoré sa upevnilo tým, že sa počas jej existencie rozšírila sieť školských, kultúrnych a vedeckých ustanovizní, ako napríklad vznik Slovenskej národnej knižnice (SNK) pri Matici slovenskej v Martine alebo vznik Slovenskej akadémie vied a umení (dnešná SAV) či Slovenskej vysokej školy technickej. Ale treba vidieť aj to, čo je a bude čiernym miestom v našich dejinách. Treba vnímať aj krivdy, ktoré sa udiali najmä voči občanom židovskej komunity na Slovensku. Deportácie židovských spoluobčanov zo Slovenska nemôžu byť zabudnuté.

■ PRAVDA O DEJINÁCH

Sme národom ako každý iný a všeobecné dejiny nám samé prezrádzajú, že ani iné národy nemajú dejiny bez chýb. Veď človek je tvor omylný a my si musíme brať príklad z toho dobrého a nie z toho, čo spelo k záhube. Nemožno si donekonečna sypať popol na hlavu a je našim prijímať slovenské dejiny také, aké sú, so všetkými kladmi aj zápormi. Takto predsa robia aj Nemci. A teda majme na pamäti slová morálno-duchovnej osobnosti Slovenska, emeritného nitrianskeho biskupa a kardinála Jána Chryzostoma Korca: „Naozaj máme čo robiť, aby sa u nás hovorila pravda o dnešku i o našich dejinách.“

Autor má 29 rokov a je historik.

3 OTÁZKY PRE:

Jána Chryzostoma kardinála KORCA, duchovnú autoritu

Štát nemôže sklznúť do číreho pragmatizmu

• Boli ste nadšeným zástancom vzniku samostatnej Slovenskej republiky pred 20 rokmi. Splnili sa vaše očakávania?

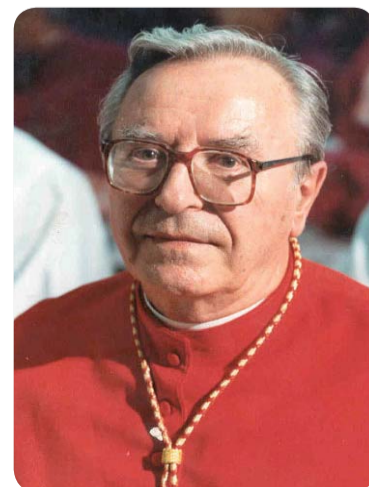
da o človekovi je božská a nedotknuteľná, potom bude žiť v slepote. Ak niektorí kresťania útočia na cirkev zvnútra, kam sme sa to dostali?

sa mnohým zdá, že ideme v ústrety novej ľadovej dobe svetových dejín, ako povedal odídenny Svätý Otec, „kráčame do duchovnej púšte, kde sa nedá žiť“.

Mať vlastný štát je veľký Boží dar, my ho máme. V európskej tradícii je dobro vyjadrené na základoch, ktoré si Európa nedala sama, lež ktoré prijala z vyššej tradície Desatora. V ňom má kresťanstvo účasť na najstarších a najčistejších tradíciách celého ľudstva, čo novovek formuloval ako ľudské práva. Tie sa však opierali a vyrastali z absolútneho základu, ktorým je Boh ako základ ľudskej dôstojnosti. Ak sa Európa a Slovensko ako jej súčasť prestane držať tohto základu, ktorým je Boh, a zriekne sa presvedčenia, že prav-

• Nedávno ste sa vyjadrili, že kráčame do ľadovej doby ducha, do duchovnej púšte, kde sa nedá žiť.
Ježišom Kristom sa začala nová epocha dejín. Kristus cez cirkev z národov pohanského sveta formoval nové kresťanské národy. Dnes sa zakladajú vplyvné spoločnosti, ktoré majú iné závery než požehnanie sveta. Služia nielen modlám, ale dokonca diabolským cieľom až po satanistické sekty. Po 1 100 rokoch prvý raz Slováci kritizovali Svätého Otca! Takže napriek všetkému ľudskému úsiliu

• Čo by sme si mali uvedomiť pri oslavách 150. výročia príchodu sv. Cyrila a Metoda medzi našich predkov?
Predkresťanské pohanské národy prijali Kristov príchod s nadšením. Náš svet ho znova odmieta a vracia sa k modlám a k zvrátenému životu. Bráňme pravdu slovom i životom. Ide o náš život, o naše vzácné dedičstvo otcov, o našu cyrilo-metodskú tradíciu, kultúru, budúcnosť.



Zhovárala sa Eva ZELENAYOVÁ
Foto: www.biskupstvo-nitra.sk



V SNN 11/2013 SI PREČITATE

- Europoslanec Jaroslav Paška: Skúšajú Maďari, koľko si môžu dovoliť?
- Vývoj vzťahov Maticej slovenskej so Svätou stolicou od roku 1994
- Oslavujeme prvých učiteľov slovenského národa sv. Cyrila a Metoda

Publicista Ján Francisci bol jednou z kľúčových postáv slovenského národného hnutia Politickým vplyvom zhmotnil matičnú ideu

Rastislav MOLDA – Foto: archív SNN

V nedávnom čísle SNN 8 sme uverejnili začiatky a predvoj vzniku Matice slovenskej pred 150 rokmi. Priblížili sme významnú historickú úlohu, ktorú v tomto procese zohral biskup Štefan Moyses, prvý predseda národnej ustanovizne. Popredné miesto pri jej zakladaní plným právom patrí aj Jánovi Franciscimu – jednej z čelných osobností slovenského národného hnutia druhej polovice 19. storočia. Práve on, ktorý po revolučných rokoch začal svoju úradnícku a politickú kariéru, mal dostatok politických kontaktov, aby zhmotnil matičnú ideu. Postaral sa o schválenie stanov a o zhromaždenie kapitálu, vďaka čomu mohla Matica začať svoju činnosť.

V päťdesiatych rokoch 19. storočia pôsobil Ján Francisci na niekoľkých úradníckych pozíciách vo viacerých mestách vtedajšieho Uhorska. Napokon sa od roku 1860 usadil v Budíne, kde vykonával dôležitú funkciu radcu kráľovskej miestodržiteľskej rady. V druhej polovici marca 1861 začal Francisci v Budíne vydávať slovenské politické noviny Pešťbudínske vedomosti, ktoré potom redigoval až do septembra 1863. Aj prostredníctvom vydavateľských aktivít sa stal jednou z kľúčových postáv slovenského národného hnutia.

■ ČAS NÁDEJÍ A ÚSTUPKOV

Po uvoľnení politických pomerov v monarchii bolo dôležitým medzímkom slovenských dejín memorandové zhromaždenie, ktoré v roku 1861 prijalo dokument Memorandum národa slovenského. V ňom reprezentanti slovenského národného hnutia okrem predstavenia slovenského politického programu prezentovali i snahu založiť

Maticu slovenskú. Súčasne bol vymenovaný dočasný výbor Matice slovenskej, ktorého predsedom sa stal Ján Francisci. Za členov výboru boli nominovaní: Ján Gotičár, Viliam Pauliny-Tóth a Ján Palárik. Úlohou výboru na čele s Franciscim bolo vypracovať matičné stanovky a zariadiť všetky potrebné právne náležitosti nevyhnutné pre jej založenie. Už 1. augusta 1861 odovzdal dočasný výbor matičné stanovky poslancom Kráľovskej miestodržiteľskej rady na potvrdenie. Predložil taktiež prosbu o povolenie založiť Maticu slovenskú. Týmto aktom sa začalo zložitú obdobie vyjednávania a ústupkov medzi dočasným výborom a vládnu mocou. Francisci musel niekoľkokrát pozmeniť matičné stanovky, aby mohla Matica vzniknúť. Podľa vtedajších uhorských zákonov musel mať každý spolok vo svojich stanovách definované sídelné mesto. Aj preto prípravný výbor oslovil mestskú radu slobodného kráľovského mesta Brezna, aby prijali slovenskú Ma-



Ján Francisci

ticu. Týmto sa začali viac ako polročné komplikácie, keď Brezno dvakrát zaujalo kladné a dvakrát záporné stanovisko k prijatiu Matice. Situáciu vyriešilo až mestské zasadnutie v Turčianskom Svätom Martine, ktoré 21. apríla 1862 súhlasilo s tým, že sa mesto stane sídelným centrom Matice. Panovník František Jozef I. schválil stanovky Matice slovenskej 21. augusta 1862, čím povolil jej založenie, a rovnako aj troch slovenských gymnázií. Túto správu s veľkou radosťou Francisci oznámil v Pešťbudínskych vedomostiach.

■ ĎALŠÍ POSTUP

Na prelome októbra a novembra 1862 predložil Francisci kráľovskému námestníkovi, grófovi Mörícovi Pálffymu stanovky Matice slovenskej s prosbou o vydanie dokumentu s názvom Ohlásenie Matice Slovenskej. Kladná odpoveď prišla hneď na druhý deň a už 4. novembra opäť v Pešťbudínskych vedomostiach vyšlo Ohlásenie s výzvou

Slovákom, aby vstupovali do Matice slovenskej a posielali jej svoje finančné dary. Pre život a dielo Jána Francisciho je dominantná matičná idea. Práve on má nesmiernu zásluhu na tom, že táto idea v roku 1863 získala reálnu podobu. Francisci na prvom valnom zhromaždení 4. augusta 1863 neprijal funkciu prvého podpredsedu. Ale už na druhý deň na prvom výborovom zasadnutí s radosťou prijal pozíciu doživotného čestného podpredsedu Matice slovenskej. Matičnej myšlienky sa nevzdal ani po jej násilnom zatvorení v roku 1875. Vehementne sa usiloval o obnovenie jej činnosti a o záchranu majetku. Historik Július Botta v roku 1922 v životopise Jána Francisciho o jeho vzťahu k Matici a jej zatvorení napísal: „Tieto pohromy ranily ťažko jemnú a útlacitú dušu Francisciho. Veď Matica Slovenská bola jeho tvorbou, on ju vychovil, vymohol u Pálffyho, on očakával od nej rozkvet slovensko-národného a literárneho života.“

Úroveň spisovnej slovenčiny v tlači, v rozhlase a v televízii je stále zarážajúco nízka Jazyková suverenita je súčasťou štátnej suverenity!

Štefan PAULOV

V poslednom období aj viacero publicistov vo svojich článkoch vyjadrilo nespokojnosť s úrovňou slovenčiny v tlači a v televízii. Niektorí súčasní stav s používaním spisovnej slovenčiny pokladajú za alarmujúci. Ministerstvo kultúry SR vydalo v závere minulého roka dokument s názvom Správa o stave používania štátneho jazyka na území Slovenskej republiky a predložilo ho vláde.

Pozornému čitateľovi tlačených periodik, poslucháčovi rozhlasových staníc a televízneho divákovi nemôže uniknúť, že správne po slovensky už pomaly nevie nikto z moderátorov, komentátorov, publicistov, tobôž takzvaných celebrit. Bolo vyslovených niekoľko návrhov na nápravu. Určite mnohé z nich sú dobré, ale riešia len následok, nie príčinu súčasného stavu.

■ OTRASENÁ BAŠTA

V posledných dvoch desaťročiach nastal fundamentálny posun v informačnom priestore. Zásadne ustúpil význam tlačových médií a absolútnu prioritu získali digitálne médiá. To, čo platilo v minulosti, že tlačené slovo je baštou spisovného jazyka, prestáva alebo už aj prestalo platiť. Bohužiaľ, vyrastajú nám generácie, ktoré nečítajú knihy, noviny, časopisy, ale presedia niekoľko hodín denne pred obrazovkou, či už televíznou alebo obrazovkou počítača.

■ SLOVENČINA NA CHVOSTE

Pri pozornom sledovaní tohto informačného priestoru v Slovenskej republike však slovenčina ťahá za veľmi krátky koniec. Dominuje tu český jazyk. Masovo sa predávajú produkty bielej či čiernej techniky s českým návodom na obsluhu a slovenský je nedostupný. Vyvažovačka kolies v pneuservise, kde mi prezúvajú pneumatiky, má český opis obsluhy. Pri

lyžovačke na Štrbskom plese mi turniket na vleku praje „šťastnou jízdu“. Chodte si kúpiť film na DVD-nosiči, prakticky sto percent tohto trhu predstavuje český dabing. A rovnako je to

NAŠA SLOVENČINA

s rozprávkami pre deti. Kúpte si televízny prijímač, predavač bude s nadšením tvrdiť, že má české menu. Je bežné, že hlavný večerný program na všetkých slovenských televíziách – STV, Markíza, JOJ – je nejaký zahraničný film s českým dabingom a v hlavnom vysielacom čase nie je po slovenčine ani chyru, ani slychu. Takáto situácia je bezprecedentná, nemá paralelu v civilizovanom svete, aby štátny jazyk bol v takejto submisívnej, až ponižujúcej pozícii. Dokonca už aj herci Slovenského národného divadla v televíznych vystúpeniach majú problémy s bohemizmami! V ja-

zykovej oblasti sme sa reálne stali českou kultúrnou kolóniou.

■ NOVÁ LEGISLATÍVA

Urýchlene treba novelizovať Zákon o štátnom jazyku. To je zásadná cesta na nápravu súčasného neúnosného stavu úrovne a pozície slovenčiny vo verejnom priestore. Princíp jazykovej zrozumiteľnosti treba nahradiť princípom jazykovej suverenity. Princíp zrozumiteľnosti sa v reálnom živote ukazuje pre slovenčinu ako zhubný. Nie je nijaký dôvod na ňom zotrvať. Jazyková suverenita je súčasťou štátnej suverenity. Novelizovaný zákon by mal obsahovať ustanovenia o tom, aké „slovenské“ má byť vysielanie verejnoprávnej STV, že cudzojazyčné filmy môžu byť vysielané len v slovenskom dabingu. Pripomínam, že v českej republike je dabing zo slovenčiny do češtiny bežný. Tiež treba ustanoviť v zákone, že biela aj čierna technika, priemyselná technika, ako aj

všetky počítačové zariadenia a zariadenia s digitálnou technológiou sa môžu predávať len so slovenským návodom a so slovenským softvérom. Zákon musí vytvoriť podmienky na to, aby sa trh s filmami na DVD-nosičoch poslovenčil! Filmové umenie opustilo analógový záznam, prechod na digitálny záznam spôsobil, že na Slovensku je dostupnosť filmov len v českej jazykovej mutácii. Právo na šírenie programu na území SR by mal dostať iba taký TV-kanál, ktorý vysiela aspoň päťdesiat percent programu v slovenčine. Komerčné TV-kanály určené pre deti musia vysielať len v slovenčine. Dnes niekoľko komerčných platených kanálov určených detskému divákovi vysiela sto percent českých alebo do češtiny dabovaných programov. Zákon musí byť formulovaný tak, aby bol vykonateľný, s možnosťou efektívneho sankcionovania prehrškov a vymáhania náprav. Na ťahu je Ministerstvo kultúry SR.

VŠIMLI SME SI



Národnostné zádrapky

Stredisko národnostných vzťahov Matice slovenskej (SNV MS) sa 12. februára obrátilo na Ministerstvo vnútra SR s podaním o podozrení z protiprávneho konania pri dvojazyčnom označovaní niektorých železničných staníc v maďarskom jazyku.

„SNV MS z viacerých médií zaznamenalo vyhlásenie predsedu Strany maďarskej komunity (SMK) Józsefa Berényiho, že jeho politická strana plánuje vo štvrtok 14. februára osadiť na niektoré železničné stanice označenia v maďarskom jazyku. Umiestňovanie označení na železničných i na autobusových staniach sa vykonáva na

základe platných právnych predpisov, ktoré neumožňujú dvojazyčné označovanie. Iniciatíva SMK sa preto aj podľa informácií z médií javí ako protiprávna. Táto aktivita nie je vhodná ani z dôvodu súčasnej ekonomickej krízy, ktorá sa bytostne týka všetkých občanov Slovenskej republiky bez ohľadu na národnostnú a jazykovú príslušnosť,“ uvádza sa v spomínanom podaní, ktoré bolo dané na vedomie aj Ministerstvu dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR a Ministerstvu kultúry SR.

Oddelenie vnútorných vecí Ministerstva vnútra SR zaslalo 22. februára t. r. Matici slovenskej odpoveď, v ktorej dalo za pravdu matičnému podaniu. Doslovne uvádza, že toto uvedené konanie podľa citovaných ustanovení zákona o používaní jazykov národnostných menšín „... bude protiprávne. V danej veci ministerstvo vnútra upozorní dotknuté osoby na nezákonnosť konania“. Protiprávne konanie SMK, ako aj extrémistických maďarských národnostných zoskupení, ktoré sa usilujú porušovať slovenské právne predpisy a vyvolávať národnostnú intoleranciu, budeme na stránkach SNN ďalej sledovať.

Viliam KOMORA
Foto: I. HORNÁ

Nové nechcené skupinové kolektívy na trhu práce ... ale chcem mať voľnú ruku!

Jediné pravidlo, týkajúce sa nejakej ľudskej končatiny, bolo vždy pravidlo pravej ruky. Motoristi vedia, o čo ide. V posledných rokoch sa však u nás udomácnilo práve pravidlo ľavej ruky.

V praxi sa obvykle a viac ako často stáva, že síce stranícky nominovaný, ale inak nemohúci šéf chce na miesta svojich podriadených ľudí, o ktorých predpokladá, že kvalifikovanú prácu odvedú za neho. Veď nejakými výsledkami sa bude treba časom prezentovať. Lenže tí „podriadení“ a v praxi inštitúciu výkonne riadiaci známi a kamaráti mávajú spravidla dve podmienky – lukratívny manažérske – rozumnej – mimotabulkový príjem a – pravidlo ľavej ruky. Veď aj oni potrebujú spod seba povyhadzovať kadekoho, len aby zas aj oni mohli na miesta vlastných podriadených angažovať niekoho, kto zaobstará „výsledky“. Kým v civilizovanej spoločnosti ako takej, prípadne vo firme, ktorá sa snaží prezentovať ako moderná a civilizovaná, platia isté nepísané normy – napríklad aj čosi ako zamestnanecká kontinuita, niečo ešte perspektíva, a nebudaj aj osobnostného rastu, v našich inštitúciách je zamestnanecká politika iná. Na miesta podriadených sa „inštalujú“ známi a tí,

ktorým sa treba z najrôznejších dôvodov odvrátiť. Nuž a tí zas, aby sa udržali, ešte z nižších pozícií na základe už spomínaného pravidla ľavej ruky okamžite pri svojom nástupe „k válovi“ povyhadzujú všetko subordinačne nižšie od nich samých.

ČO INÍ NEPIŠU



Hlava-nehlava. A tak sa nám po našom pracovnom trhu pohybujú celé kolektívy, ktoré skupinovo nastupujú tam a onam. A zas celé iné kolektívy, skupinovo vyhodené z tam a odtiaľ, nastupujú svoju púť na Úrade práce. Aj jedni, aj druhí to majú tak na tri roky, to je asi priemerná porevolučná

dĺžka jedného volebného obdobia u nás. Nedávno autora článku oslovilo niekoľko bývalých kolegov od kedysi spoločného zamestnávateľa. Verejnoprávneho, teda plateného z našich daní. Vraj tam nastupujú nové kádre (hoci ešte v decembri sa u nich hromadne prepúšťalo) a tie kádre sú vyzbrojené pravidlom „ľavej ruky“. A vraj budú to tam vymetať hlava-nehlava. Nedávno som bol pozrieť pána Machatchkeho, ktorý začiatkom deväťdesiatych rokov viedol zahraničnú redakciu rakúskeho verejnoprávneho ORF. Ešte stále v nej pracuje – hoci už na penzii – ako čestný redaktor. Koľko desiatok šéfov sa vystriedalo za ten čas v zahraničnej redakcii slovenského verejnoprávneho rozhlasu? A koľko ich podriadených bolo odvtedy odídenných, odsunutých, hromadne prepustených či inak odstránených? Viem, porovnávať ORF a SRO je takmer nemožné. Napríklad v kvalite ponúkaných služieb. Možno však pýtať sa, či to nie je možné práve pre nepretržite fungujúce pravidlo ľavej ruky. Chlieb sa nevykydá sám len preto, že každý deň vymeníme vidly. Nie?

Ivan BROŽÍK
Karikatúra: P. GOSSANYI



Boj o historické vedomie

Roman MICHELKO

Aj v súvislosti s búrlivou diskusiou okolo výročia 14. marca 1939, resp. Slovenského štátu ako takého, je zrejme, že politici reflektujú historické udalosti veľmi povrchno, účelovo a tendenčne. Kvalita, resp. nekvalita diskusie k niektorým dátumom našej histórie núti na zamyslenie. Je nakoniec symptomatické, že tie isté hlasy, ktoré na jednej strane „tvrdia a zásadovo“ bojujú proti jedným „legendám“, zároveň v priamom prenose vytvárajú „legendy“ nové. Aj preto je najvyšší čas nastaviť takýmto praktikám zrkadlo.

Na to, aby sme sa pokúsili zaujať objektívne stanovisko k našim dejinám, si najprv musíme zodpovedať, aká je, či aká

by mala byť úloha historikov. Mnohí historici staršej generácie, najmä tzv. „marxistickí“ historici, majú ešte z minulosti utkvélú predstavu, že historik nemá poskytovať informácie o celom spektre danej udalosti, to znamená, nemá skúmať svetový, dobový, domáci či iný kontext danej dejinnej udalosti, že nemusí dať sumár všetkých informácií, ktoré by mali vysvetliť, prečo sa konkrétni historickí aktéri rozhodli v tom-ktorom čase tak, ako sa rozhodli, ale má ich „nálepkoval“, škatuľkovať, odsudzovať alebo naopak stavať na piedestál. Očakáva sa, že tí správni „múdri“ historici jednoznačne povedia, toto sú klérofašisti, to sú ti zlí a toto sú tí dobrí.

Zásadná polemika s takýmto poňatím histórie spočíva v otázke, či sú učelia dejepisu alebo aj študenti strednej školy schopní sami si vytvoriť názor na konkrétne historické udalosti.

KOMENTÁR

ti, ak dostanú sumár okolností a informácií o danej dobe, osobe, kauze. Pomýlený je názor, ktorý podceňuje predpoklad, že učiteľ dejepisu alebo žiak dané veci a súvislosti nepochopí.

Prvýkrát sme niečo podobné zažili v čase sporu o takzvané Ďuricove dejiny Slovenska a Slovákov. Jeho kniha sa mala stať odporúčanou literatúrou pre učiteľov dejepisu. Iste, kniha obsahovala aj niekoľko nepres-

ností, ktoré mu so sebe vlastnou dôkladnosťou v obsiahlej recenzii vytkol vtedy mladý historik Róbert Letz. Profesor Ďurica potom vydal brožúru, v ktorej nepresnosti uviedol na pravú mieru. Podstatná bola hystéria, ktorá okolo tejto knihy vznikla. Akoby kritici pokladali učiteľov dejepisu za bandu obmedzených tíkov, ktorí si nevedia na naše dejiny urobiť vlastný názor; akoby vychádzali z predpokladu, že každý učiteľ dejepisu za celé štúdium i celý svoj profesionálny život bude odkázaný len na jednu knihu, že si sám nedokáže sám vytvoriť názor.

Podme však k dátumu, ktorý rozdeľuje našu verejnosť, predovšetkým však podme k jeho politicko-historickej reflexii. Keď sledujeme diskusiu okolo problematických období našich dejín, máme pocit, akoby sme sa ocitli v dobách jediných zjavených právd s jedinou možnou interpretáciou. Chvalabohu, dnes už vyrástla v „poloslobodných“ (z hľadiska ideológie) pomeroch generácia mladých historikov,

ktorí sú schopní „sine ira et studio“, teda bez akejkoľvek predpojatosti reflektovať a písať aj o týchto obdobiach. Práve historici ako Róbert Letz či Martin Lacko na rozdiel od exilových historikov netrpia „spomienkovým optimizmom“ na časy svojej mladosti, zároveň však už neboli takí zviazaní ideologickými kánonmi, ktoré pripúšťali len jedinú možnú interpretáciu. Bohužiaľ, i v týchto časoch to takíto historici nemajú ľahké. Ako v jednom z rozhovorov trpko konštatoval Martin Lacko, šanca na slobodnú a objektívnu interpretáciu našich dejín bola možno niekedy v roku 1991. Politická ideológia už historikov negniavila, na druhej strane tu ešte tak nepôsobili „falošné pravidlá politickej korektnosti“, ktoré sú v konečnom dôsledku pre slobodné bádanie rovnaká prekážka ako ideológia.

Dnes sa teda nachádzame v situácii, že odvahu hovoriť pravdu o našich dejinách má už len zopár statočných. Tak nech im to vydrží čo najdlhšie.



Praktiky bývalého režimu

Eva ZELENAYOVÁ

Nepochybne náboženstvá zohrávajú veľmi dôležitú úlohu v živote ľudí. U nás, v Európe i vo svete. Európska civilizácia sa formovala na kresťanských základoch. Na Slovensku, zdá sa, zapustila silné korene. V súčasnosti sú zjavné mnohé útoky proti katolíckej cirkvi. Vyčíta sa jej všeličo, čo spôsobili ľudia v kňazskom postavení. Nedokonalí ľudia.

Svojou obmedzenosťou priam oplývajú mnohí čitatelia jedného neoliberalného denníka. Opovrhujú veriacimi, nazývajú ich stádom, pričom svojimi reakciami na kauzu Bezák sa paradoxne sami zaraďujú do stáda naivných. Novodobých barbarov. Denník Sme nedávno v súvislosti s kauzou Bezák uviedol, že rozdiel medzi

Sokolom a Bezákom je v nazieraní na prvú Slovenskú republiku. Je pozoruhodné, že ani po vyše 23-ročnom zbavení sa totalitného režimu nebola časť slovenskej verejnosti schopná oslobodiť sa od

POZNÁMKA

schém vytvorených komunistickou totalitou. Komu po skončení vojny najviac prekážal slovenský katolicizmus? Moskovským bolševikom a českým ateistom. Preto posielali na šibenicu a do väzenia všetko, čo súviselo s prvou Slovenskou republikou a katolicizmom. Vyhľadzovali priestor od náboženských a národných ideí. Štyridsať rokov.

Čo dnes mnohým režimovým odchovancom hovorí fakt, že po

vojne existovali mladí ľudia, ktorí za svoju vlasť dokázali položiť život? Jozef Vicen založil Bielu légiu a očakával, že sa v zahraničí vytvorí slovenská exilová vláda. Mladí verili v národné obrodenie. Hrozili sa komunistického teroru. V rokoch 1949 – 1954 previedli zo Slovenska do Rakúska okolo dvetisíc ohrozených ľudí. Komunistický režim na výstrahu poslal na smrť troch mladých členov Bielej légie – Alberta Púčika, Antona Tunegu a Eduarda Tesára. A opäť je paradoxom, že politickí väzni komunistického režimu, blízki KDĽ, inštalovali v trenčianskom gymnáziu, kde tieto obeť komunizmu maturovali, pamätnú tabuľu. Pamätnú tabuľu martýrom za samostatné, slobodné a demokratické Sloven-

ska! Organizáciu vedie A. Srholec, priateľ R. Bezáka, teda dalo by sa povedať človek rovnakého nazierania na prvú Slovenskú republiku.

Komunistický režim zanechal hodnotenie slovenskej histórie nielen cez optiku Moskvy, ale aj Prahy. Tá vcelku nebola naklonená slovenskej zbožnosti. Dodnes ju preberajú niektoré vplyvné kruhy na Slovensku, ktorým navyše takmer plošne sekundujú médiá. Slovenská spoločnosť sa v rokoch 1938 – 1945 nachádzala medzi dvoma totalnými režimami, nacizmom a komunizmom. Napriek tomu skúsila robiť vlastnú politiku. Do istej miery. Aj v súčasnosti sa nachádzame v istom geopolitickom priestore. Aj dnes máme obmedzenia, plynúce z medzinárodného postavenia republiky. Ale štát nikdy nie je to isté, čo režim. Režimy sa menia, štáty zostávajú.

A dá sa to povedať aj o cirkvi. Cirkevní hodnostári prichádzajú a odchádzajú, ale viera v Boha zostáva. Či sa to poznačeným komunizmom páči alebo nie.

GLOSAŔ
ANDREJA MIŠANEKA



SPOZA OPONY

Keď v Slovenskom národnom divadle pripravovali novú inscenáciu Hamleta, hlavnú rolu zverili výraznej postave novej generácie, hercovi vtedy, predtým a aj potom, teda teraz, nezabudnuteľného. Hercov otec sa začal obzerať aj po zázname, ako hral Hamleta nezabudnuteľný Vladimír Vysockij na scéne moskovskej Taganky.

Hercov otec mi kedysi hlboko v starom režime cez nepriepustné hranice doniesol zakázaný, u nás nevydaný román 1984 George Orwella v origináli. Po rokoch sa patrilo oplatiť rovnakou mincou. Myslel som si, že zohnať Vysockého Hamleta v Moskve je malina. Bol som aj zisťný. Hercov otec pracoval v prezidentskej kancelárii. Pred synom hercom sa črtal veľký nástup – veď prečo inak by mu zverili úlohu Hamleta. No jedna radosť, všetko zapadalo tak pekne po slovensky do seba. Aj vďaka, aj slušnosť, aj pomoc a aj trocha osobného

príživenia sa na úspechu iných. A ešte k tomu príbeh.

V Moskve sú otvorené knižkupectvá aj 24 hodín sedem dní v týždni. Res Publika s výberom kníh a nosičov od výmyslu sveta bola hneď za rohom. Prešiel som aj stánky vókol Vagaňkovského cintorína, kde je neprehliadnuteľné pútnické miesto, od júla 1980 dodnes sa vzdáva hold pri hrobe Vysockého. A samozrejme predáva sa všetko na nosičoch, kde spieva a hrá. Ale nijaký záznam Vysockého v predstavení Hamlet som nezohnal. Kontaktoval som špičkového slovenského divadelníka Andreja Maťašika, bol za Vysockého života na výročí divadla Taganka. Vyšiel som na-

prázdnou, ako sa to stáva najmä tým, čo sa veľmi trhajú. Až pred niekoľkými dňami som si pozrel s prekvapením doteraz nikdy nevysielaný záber Vysockého, o. i. ako fascinujúco zahrá tri variácie známej hamletovskej scény. Pôvodné, teraz objavené zábery. Niečo mimoriadne. Na Slovensku napísal o tomto hlavnom programe vo vysielaní ruskej televízie jedine Ľ. Fel-

Obrovsky nákladné sfilmovanie, vysielané s veľkou propagáciou v hlavnom čase hlavnej štátnej televízie, je teraz Život a osud V. Grossmana. O krutostiach stalinského režimu. Sfilmovali román o stalinských väzeniach A. Solženicyna. Komentáre pod obraz v prvej osobe načítal samotný autor. Podobne to bolo aj s prvým sfilmovaním chýrneho

Keď malo SND výročie, bolo to v hlavných správach TV Kultura. Keď teraz v Prahe uviedli Čapkovu Vojnu s mlokmi, inscenáciu opery bývalého prezidentského kandidáta V. Franza, popredného českého umelca, pamätného však pre jeho tetovanie po celej lebke, bolo to v hlavných ruských správach. Keď nedávno uviedli v Novosibirsku hru Osvalda Zahradníka, bolo to v hlavných správach.

Za tie roky, čo sledujem ruskú televíziu, som azda imúnny voči provinčnému obdivu. A imúnny voči obrovským dávkam propagandy a televízneho kultu jedinej osobnosti. Ale nestratil som ani precitlivosť na to, ako nasilu, v rámci akoby proeurópsky a proatlanticky formovaného antirusizmu na Slovensku len občas, škárou pootvorených dverí vidíme do zaujímavej rôznorodosti sveta veľkej kultúry. A to ešte len náhodou vtedy, keď si tunajšia mediálna hviezda všetkých čias a režimov spomenie, čo prekladala.



Prečo vidíme len cez pootvorené dvere

Dušan D. KERNÝ

kého. A samozrejme predáva sa všetko na nosičoch, kde spieva a hrá. Ale nijaký záznam Vysockého v predstavení Hamlet som nezohnal. Kontaktoval som špičkového slovenského divadelníka Andreja Maťašika, bol za Vysockého života na výročí divadla Taganka. Vyšiel som na-

dek. Samozrejme len s tým, ako prekladal Vysockého. Asi nesleduje ruské televízie, zrejme ho na to upozornili. Jestvuje okruh ľudí, ktorí sledujú rozsiahly svet ruskej kultúry. Dá sa nájsť aj v hlavných, aj v „bočných“ kanáloch štátnej televízie a rozhlasu a ich webov.

Bulgakovho Majstra a Margarety. A nezabudnuteľných Bulgakových Dní Turbinovcov. Traja autori, tri obeť krutosti a krvavých intríg stalinského režimu a čias KGB či NKVD a cenzúry. Všetko veľké filmové projekty prvej štátnej TV čias prezidenta Putina.

SEBAOBRAŇA

V súvislosti so sťažnosťami niektorých jednotlivcov či skupín občanov na diskrimináciu v rámci SR pozreli sme sa na to, čo uvádza Ústredný portál verejnej správy o zabezpečení antidiskriminácie. Dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania spočíva v zákaze diskriminácie z dôvodu pohlavia, náboženského vyznania alebo viery, rasy, príslušnosti k národnosti alebo etnickej skupine, zdravotného postihnutia, veku, sexuálnej orientácie, manželského stavu a rodinného stavu, farby pleti, jazyka, politického alebo iného zmysľania, národného alebo sociálneho pôvodu, majetku, rodu alebo iného postavenia.

Antidiskriminácia

Príama diskriminácia je konanie alebo opomenutie, pri ktorom sa s osobou zaobchádza menej priaznivo, ako sa zaobchádza, zaobchádzalo alebo by sa mohlo zaobchádzať s inou osobou v porovnateľnej situácii. Nepriama diskriminácia je navonok neutrálny predpis, rozhodnutie, pokyn alebo prax, ktoré znevýhodňujú osobu v porovnaní s inou osobou; nepriama diskriminácia nie je, ak takéto predpisy, rozhodnutia, pokyny alebo prax sú objektívne odôvodnené sledovaním oprávneného záujmu a sú primerané a nevyhnutné na dosiahnutie takého záujmu.

Podľa štátnych orgánov SR pri dodržiavaní zásady rovnakého zaobchádzania je potrebné prihliadať aj na dobré mravy na účely rozšírenia ochrany pred diskrimináciou. Dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania spočíva aj v prijímaní opatrení na ochranu pred diskrimináciou.

Každý je povinný dodržiavať zásadu rovnakého zaobchádzania v oblasti pracovno-právnych a podobných právnych vzťahov, sociálneho zabezpečenia, zdravotnej starostlivosti, poskytovania tovarov a služieb a vo vzdelávaní. Pri posudzovaní, či ide o diskrimináciu alebo nie, sa neberie do úvahy, či dôvody, ktoré k nej viedli, vychádzali zo skutočnosti alebo z mylnej domnienky.

Každý sa môže domáhať svojich práv na súde, ak sa domnieva, že je alebo bol dotknutý na svojich právach, právom chránených záujmoch alebo slobodách nedodržitím zásady rovnakého zaobchádzania. Môže sa najmä domáhať, aby ten, kto nedodržiava zásadu rovnakého zaobchádzania, upustil od svojho konania, ak je to možné, napravil protiprávny stav alebo poskytol primerané zadosťučinenie.

Ak by primerané zadosťučinenie nebolo dostačujúce, najmä ak nedodržitím zásady rovnakého zaobchádzania bola značným spôsobom znížená dôstojnosť, spoločenská vážnosť alebo spoločenské uplatnenie poškodenej osoby, môže sa tá domáhať aj náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch. Konanie vo veciach súvisiacich s porušením zásady rovnakého zaobchádzania sa začína na návrh osoby, ktorá namieta, že jej právo bolo dotknuté porušením zásady rovnakého zaobchádzania.

Ako vidno, právne možnosti na občiansku sebaobranu existujú. Otázka je, ako ich občania vedú presadzovať...

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

Na sezónu pôvodných slovenských hier si ešte počkáme roky Prvé náznaky divadelnej konsolidácie

Milan POLÁK – Foto-zdroj: snd.sk

Nepočúva sa to dobre, ale fakty nepustia. Naša prvá národná divadelná scéna po zmene spoločenských a politických pomerov v roku 1989 postupne strácala svoju tvár reprezentatívnej divadelnej ustanovizne. Vo výraznej podobe sme to pocítili najmä v ére bývalých dvoch generálnych riaditeľov SND, dosť bezradnej Silvie Hroncovej a exhibicionistu Ondreja Šotha.



Budova nového národného divadla na dunajskom nábreží.

Prvé svetielko nádeje po rokoch programovej a organizačnej dezorientácie tohto stánku národnej divadelnej kultúry svitlo v polovici lanského roka. Vtedy sa po konkurze stal novým generálnym riaditeľom skúsený divadelník s riadiacou praxou na tomto úseku, operný režisér Marián Chudovský. Po nástupe do funkcie našiel v SND okrem iného aj finančný deficit vo výške 700 miliónov eur.

NÍZKY VKUS

Poloprázdné sály a dramaturgická improvizácia charakterizovali značnú časť uvádzaných predstavení najmä v opere, ale aj v balete a činohre. Hodnota umeleckých výsledkov v činohre zasa odrážala

stav, keď sa veľká časť hercov realizovala najmä v treťotriednych komerčných televíznych seriáloch a do divadla si z tejto finančne lukratívnej aktivity len akoby odsakovali. Neraz sa stávalo, že diváci v hľadisku pokrikovali na hercov a volali ich menami televíznych postáv (napríklad na Dzurikovu v Anne Karenine kričali „aha Pipina!“). O dramaturgii, teda umeleckom a programovom smerovaní divadla a jednotlivých jeho súborov radšej pomlčme. Uvádzanie, podnecovanie a vyhľadávanie pôvodnej slovenskej dramatickej tvorby takmer úplne absentovalo, a tým v podstate absentoval aj najvladnejší zmysel tejto reprezentatívnej národnej scény. Nadbiehanie tej nižšej kategórii

vkusu s cieľom zaplniť hľadisko za každú cenu tlačilo neraz divadlo do polôh periférnych, komerčných či alternatívnych scén. Divadlo sa takto úspešne zbavovalo svojho poslania v národnej kultúre a vzdalovalo sa aj svojim tradíciám. Tie vydali v minulosti viacero presvedčivých dôkazov o jeho umeleckom potenciáli a inscenačnej úrovni, porovnateľnej s inými poprednými európskymi scénami.

ZNECHUTENÍ DIVÁCI

Zaiste, zázraky čakať netreba a v tejto oblasti mali by sme byť pri očakávaní nejakých výraznejších zmien trepezliví. Napríklad táto divadelná sezóna 2012/13 je stále kompletným dedičstvom predchádzajúceho vedenia, vrátane Malomeštiakovej svadby, z ktorej diváci pohoršení ostentatívnymi nechunosťami húfne z predstavenia odchádzajú. Nové vedenie divadla môže zatiaľ predstaviť iba svoje zábery a programovú orientáciu. Takmer vzápätí po vymenovaní riaditeľa urobilo personálne zmeny vo vedení divadla i súborov a vytvorilo opatrenia, ktoré aj vyššie spomenutú finančnú „sekeru“ výrazne zmenšili. Ako sme sa na tlačovej konferencii s celým už inovovaným vedením divadla dozvedeli, podarilo sa tento deficit zo 700 miliónov eur zmenšiť na 17 miliónov. Bol to aj dôsledok radikálnych organizačných zmien a zníženia počtu zamestnan-

cov. Pre zaujímavosť uvádzame, že SND stále zamestnáva 900 ľudí. S prevádzkou dvoch budov, so službami, s administratívou a s umelecko-dekoračnými dielňami pripomína stredne veľkú fabriku. Dotácie na prevádzku dostáva divadlo v prevažnej časti prostredníctvom svojho zriaďovateľa (MK SR) zo štátneho rozpočtu. Vlastné príjmy z predaja vstupeniek pokrývajú náklady len malou časťou.

OPTIMIZMUS

Informácie, ktoré sme po viac ako polroku od fungovania nového vedenia divadla získali, naznačujú, že pri očakávaní pozitívnych zmien a umeleckého smerovania môžeme byť opatrní optimisti. Jednotlivé súbory – činohra, opera a balet – získali organizačnú i finančnú autonómiu a ich noví riaditelia (Roman Polák – činohra, Friedrich Haider – opera, Jozef Dolinský ml. – balet) vzbudzujú doterajšími výsledkami i predstavenou víziou dôveru. Na výsledky práce nového šéfa marketingu Daniela Rabina si ešte budeme musieť počkať. Vedenie predstavilo aj nové logo divadla, a to v tom zmysle, že jednotlivé súbory charakterizujú národné farby (biela – balet, modrá – opera, červená – činohra). Problémom tohto nového loga však je, že farby vnímame v poradí červená-modrá-biela, teda v opačnom poradí, v akom sú na našej národnej vlajke. Dôvodom je vraj poradie vymenovaných súborov v zákone o SND. Inou pozitívnou víziou šéfa činohry je príprava sezóny, v ktorej divadlo uvedie výlučne pôvodné slovenské hry. Ale na takúto sezónu si ešte budeme musieť počkať tri roky. Doméno nasledujúcej sezóny by mali byť dramatické veľkých titulov svetovej literatúry. Ráta sa aj s uvádzaním slovenskej dramatickej klasiky.

Autor je teatrológ.

Národné manko voči menšinám v zahraničí sa začína meniť na krivdu Sú slovenskí krajanovia od macochy?

Dušan MIKOLAJ – Foto – zdroj: slovakia travel.sk

Vedecká konferencia k 150. výročiu Matice slovenskej koncom marca v Martine mala medzinárodný charakter predovšetkým účasťou Slovákov zo sveta. Pri jej otvorení rozčeril pokojné vody svojím príhovorom na tému „menšiny“ predseda vlády Slovenskej republiky Robert Fico. V opozičných reakciách na jeho vystúpenie však nezaznela ani jedna jediná obrana slovenských komunit vo svete.

Mohli by sme teda konštatovať, že „u nás je všetko v najlepšom poriadku“, ale „napriek tomu“ sa na čim zamyšľáme pri muzeálnej síti národnostných a etnických menšín na Slovensku. Slovenské národné múzeum (SNM) v Bratislave má v štruktúre samostatné satelitné pracoviská, ktoré sa zaoberajú ich historickým výskumom a aktuálnou prezentáciou. Pred demokratickou pospolitosťou sa môžeme pochváliť, že SNM má priamo v hlavnom meste SR, v Martine či v iných mestách svoje (fakticky svojbytné) múzea – maďarské, židovské, karpatských Nemcov, Rómov, Rusínov aj iných etník. Len pre skromnú slovenskú menšinu roztrúsenú po svete sa v Slovenskom národnom múzeu priestor doteraz nenašiel. A to, ktoré skoro desať rokov vyvíjalo bohatú činnosť v Pistoriho paláci na Štefánikovej ulici v Bratislave, necitlivo zlikvidovali. Nikomu z „kompetentných“ neskršlo v hlave ani len to, že ak mesto nie je ochotné krivdy minulosti napraviť, mohli by sme hľadať ústretovosť inde.

ODSÚVANIE POVINNOSTI

Napríklad v Martine. V meste s prívlastkom národnej kultúry totiž sídli pôvodné národné múzeum, teraz nazývané Národopisné múzeum SNM, ktoré tvorí organizačnú zložku „veľkého“ bratislavského múzea. Tento model sa zdá organizačne najčistejší a podporuje ho viacero skutočností. Popri tých, čo sa môžu pevne oprieť o tradíciu, je

to napríklad dvadsaťročná aktivita bibliografického pracoviska v súčasnej Slovenskej národnej knižnici (do roku 2000 bola súčasťou MS), ktoré začalo výskum krajanovských periodik, zorganizovalo významné

AKTUÁLNE

vedecké podujatia, publikovalo výsledky v zborníkoch, prezentovalo ich na výstavách. Ďalším argumentom je nedávna organizačná zmena Matice slovenskej, ktorou sa sídlom Krajanovského múzea (KM MS) stal Martin. Tento model sa javí správny, lebo práve Matica slovenská má stále úctu mnohých slovenských krajanovských komunit.

Zároveň si treba verejne priznať, že Krajanovské múzeum MS nateraz nespĺňa ani základné regulárne podmienky kladené na muzeálne inštitúcie. A pri súčasnom skromnom dvojčlennom personálnom obsadení by ani pri najväčšom vypätí síl nebolo schopné zvládnuť celý rad zanedbávaných a ľahostajne odkladaných povinností. Národné manko však nepadá iba na vrub MS. Zopár rozhladených v problematike možno „uzavrie“ túto tému bárs konštatovaním: Máme tu Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚSZZ), ten je kompetentný „povedať“ rozhodné slovo“ z pozície štátu. Rád by som súhlasil, keby sa vznikom úradu v roku 2006 odborná úroveň skúmania histórie a súčasného postavenia Slovákov v zahraničí kvalitatívne dvíhala. Keby koncepcie navdia-

zala na konkrétne výsledky činnosti Ústavu pre zahraničných Slovákov (ÚZS, štátnej inštitúcie zriadené v organizačnej štruktúre Matice slovenskej koncom 60. rokov minulého storočia). S podobným nasadením ako v práci tohto ústavu od polovice 90. rokov kontinuálne pokračoval Dom zahraničných Slovákov (DZS), zriadený Ministerstvom kultúry SR.

Obe inštitúcie – ÚZS a DZS – potvrdzovali zmysel svojej existencie a spoločenskú potrebu mnohorakými výskumnými, publikačnými a prezentačnými aktivitami.

KDE SÚ PRIORITY?

Vedenie ÚSZZ túto verejnú po-

vinnosť nevníma ako prioritnú. Postupne sa z neho vyzdali odborné zdatní, skúsení či vzdelaní perspektívni mladí zamestnanci. Dnes v úrade ostali iba „teritorialisti“. Namiesto odbornej činnosti či študijných ciest do štátov, kde aktívni krajanovia žijú, sa väčšinu roka popri organizovaní verejných podujatí venujú grantovým povinnostiam – teda príprave podkladov k žiadostiam krajanovských spolkov a jednotlivcov o dotácie, ktoré posudzujú členovia dotačných komisií (ÚSZZ rozdeľuje ročne štátny dotačný balík presahujúci sumu jedného milióna eur).

Ak chceme o tejto téme aspoň verejne diskutovať, mali by sme si najprv odpovedať, či sú naši Slováci vo svete „od macochy“? Alebo či boli súčasťou národných dejín na občianskych a politických siločiach Európy a sveta – od prvých vysťahovaleckých či osadníckych vln pred tromi storočiami na územia historicky nazývané Dolnou zemou, v menších počtoch do iných častí staručkej Európy. A doslova masovo v závere 19. a začiatku 20. storočia – až po záver milénia, otvárajúceho nové mohutné migračné vlny.



Budova Slovenského národného múzea v Martine.

Dokumenty, ktoré sme o Slovensku z medzinárodného zreteľa nepoznali

Naše dejiny majú menej bielych miest

Dušan D. KERNÝ – Foto: autor

Záujem o správy diplomatov je u odbornej i laickej verejnosti, o publicistike nehovoriac, vždy nemalý. Ešte väčší je, ak ide o správy z inštitúcie nazvanej Archivio Segreto Vaticano – Vatikánsky tajný archív – a doteraz sme možnosť nahliadnuť doň nemali. Túto možnosť prináša päťstostranové dielo profesorky E. Hrabovec Slovensko a Svätá stolica 1918 – 1927, ktoré práve vyšlo.



Emília Hrabovec

Máme možnosť zoznámiť sa s doteraz nepublikovaným, ojedinelým výberom dokumentov diplomatickej korešpondencie o postojoch a analýzach Svätej stolice týkajúcich sa Slovenska. Ide o nadviazanie diplomatických stykov s nástupníckymi štátmi už nejestvujúcej, predtým zaniknutej monarchie, medzi iným aj s Československom. Teda so štátom, s ktorým a v ktorom Slovensko vstupovalo po prvý raz na medzinárodnú scénu. Dá sa povedať, že rozhodujúci záujem Svätej stolice zvažujúcej postup, ako nadviazať diplomatické styky s novým subjektom medzinárodného práva – Československou

republikou –, bol motivovaný záujmom o Slovensko, o slovenských katolíkov. A naopak, československá vláda mala práve pre pomery na Slovensku o nadviazanie diplomatických stykov naliehavý záujem.

■ „SILNÉ TŪŽBY“

Už v polovici januára 1919 Vatikán vie o slovenskej „silnej túžbe, aby maďarských biskupov nahradili slovenskí a slovenské časti niektorých uhorských diecéz boli povýšené na samostatné diecézy“. Téma biskupov a hraníc dokumenty prakticky neopúšťa. Dokumentárne je zachytená „ťažkosť ostrihomského primasa Csernocha (pôvodne Černocho, rodák zo Skalice, ktorý si pre kariérny postup zmenil nielen meno) zmieriť sa s posttrianonským usporiadaním“, teda medzinárodným určením hraníc Slovenska. Už vtedy – v rokoch 1919/1920 – šlo o zosúladienie hraníc diecéz so štátnymi hranicami a laický čitateľ si nemôže nevdojak nepomyslieť, že čo sa vtedy nepodarilo E. Benešovi, v tom uspel v roku 1977 G. Husák. Takisto dokumenty vatikánskych diplomatov hovoria o „radikálnom osobnom antikerikalizme prezidenta Masaryka a diplomatickej arogancii ministra Beneša“. Dielo originálnym spôsobom dopĺňa doterajšie vedomosti a faktografiu chápania našich dejín

v rámci strednej Európy. Z diplomatickej korešpondencie dodatočne sledujeme naliehavosť zápasu o prítomnosť Slovenska do novorodiacieho sa československého štátu práve tak, ako aj od prvopočiátku prítomný zápas za autonómiu, resp. väčší diel samostatnosti na správe vecí slovenských. Dokumenty sa končia v čase, keď vstupuje do platnosti Krajinské zriadenie na Slovensku, vrcholom vstupom HŠLS do vlády. Časť dokumentov osvetľujú pasáže „Slovensko medzi Prahou a Vatikánom“. Dielo ukazuje názorne prvopočiatočnú zdržanlivosť vatikánskej diplomacie – vyčkávanie, pokiaľ nebudú definitívne určené hranice aj Maďarska, ktoré na rozdiel od Československa mocnosti Dohody vtedy ešte neuznali. Máme možnosť plnokrvnejšie vidieť spor medzi Hodžom a Benešom, snahu Vatikánu, aby české a slovenské katolícke strany spolupracovali, i to, ako nespupracovali.

■ DEPEŠE O HLINKOVI

Vatikánske dokumenty popri tom, čo doteraz je známe z mnohých diel politiky a diplomacie mocností vtedajšej doby, ktoré rozhodovali o vzniku a hraniciach Československa, sú aj vynikajúcou drobnokresbou slovenských úsilí, úsilia slovenského politického katoliciz-

mu, obrazom Andreja Hlinku, aký sme z diplomatickej korešpondencie doteraz azda nepoznali. A. Hlinka už v roku 1919 varuje, argumentuje hrozbou, že o pol storočie by mohli Slováci o autonómiu prísť. Na druhej strane vyvolávajú otázky tvrdenia diplomatov, že česká nadvláda je práve tak zhubná ako maďarská, aj keď Slovensko a Slováci boli práve na prahu toho, čo autorka nazýva „vymanením sa z tragického postavenia v Uhorsku a čs. republika vytvorila demokratický parlamentný priestor, ktorý po prvýkrát umožnil Slovákom masový vstup na politické kolbište“. Ale už v roku 1926 depeše hovoria o „prehnanom českom nacionalizme, ktorý nespočíva iba v ideách, ale aj v systematickom ekonomickom útlaku, ktorý spôsobuje neustály nárast biedy“.

■ ODTAJNENÉ FAKTY

Slovenská odborná a laická verejnosť, ako aj publicistika majú po prvý raz možnosť zoznámiť sa s historickým rámcom dovedna osemdesiatich dvoch doteraz nepublikovaných, neprístupných dokumentov. Máme pred sebou prvý diel, ten dokumentuje, že práca historika je doslova nielen životným cieľom, ale celoživotným štýlom. Máme pred sebou výsledok dlhodobej prípravy historičky všeobecných dejín, ktorá prácou Slovensko a Svätá stolica 1918 – 1927 vo svetle vatikánskych prameňov premostila pozoruhodným spôsobom všeobecné a cirkevné dejiny a otvorila nám pohľad, ktorý osvetľuje mnohé dejinné súvislosti nespochybnými faktami. Otvára pred nami možnosť pozrieť sa na slovenský vývoj a vývoj na Slovensku bez sploštených ideologických pohľadov najrozličnejšej proveniencie, spod navrstvených jednostranností epochy medzi rokmi 1927 – 1989.

REFLEXIA

V marci uplynie tristo rokov od smrti nášho národného a ľudového hrdinu Juraja Jánošíka. Ešte máme v čerstvej pamäti oslavy jeho okrúhleho výročia narodenia v prítomnosti vtedajších aj dnešných vládných činiteľov. Taktiež si spomíname na reakcie vtedajšej aj dnešnej opozície, ktorá tento skutočný symbol národa znosila pod čiernu zem.

Hrdinský Jánošík

Vraj je trápne a nekultúrne uctievať zbojníka a vraha. Azda najviac kričia tí, ktorým sa v rámci privatizácie na ich špinavé ruky prilepilo nemálo korún. Tak ako bol Jánošík pre boháčov nebezpečný za jeho života, aj tí novodobí sa boja, že niekto sa bude jánošíkovskou tradíciou inšpirovať a za potlesku verejnosti ich začne oberať o ich „poctivo“ nadobudnuté imanie.

Každý národ má podobného hrdinu a keď nemá, tak si ho vymyslí. Ako povedzme anglický Robin Hood, podobne ako Jánošík pomstiteľ bezprávia a ochranca chudobných. Na rozdiel od Jánošíka jeho skutočná identita nie je úplne bezo zvyšku potvrdená, je skôr zmesou rôznych legiend a ľudovej tvorivosti. Nevie, ako by naši „veľkí ideológovia“ so svojou tézou pochodili v Anglicku.

Krstný list z 25. 1. 1688, riadne zapísaný v matrike, potvrdzuje Jánošíkovu národnosť a rozsudok smrti zo súdu v Liptovskom Mikuláši zo 17. 3. 1713 nám odkazuje, že síce zbíjal, ale nikoho nezavraždil. To, čo bolo medzi týmito dvomi dátumami, nám zanechala literatúra, film, výtvarné umenie a najmä ľudová umelecká tvorivosť, samozrejme v zidealizovanej podobe.

Juraj Jánošík je hrdinom vyše šesťdesiatich literárnych diel slovenskej, českej, poľskej aj maďarskej literatúry. Hodno spomenúť najmä Jána Bottu, Sama Chalupku, Ferka Urbánka a z českej najmä Aloisa Jiráka. V oblasti hudby na túto tému vznikli štyri diela a raz toľko – osem, bolo filmových spracovaní. V rodnej Terchovej stojí jeho monument od Jána Kulicha. Výtvarne ho stvárnil Miloš Bazovský, Martin Benka, Ľudovít Fulla, Koloman Sokol a ďalší. Ak niekto uráža Jánošíka, uráža aj všetky osobnosti, ktoré sa jeho odkazom vo svojich dielach inšpirovali.

Tak trochu si ho prisvojujú aj Poliaci. Považujú ho za svojho tatranského hrdinu, ktorý zbíjal na slovensko-česko-poľskom pomedzí. Autormi veľmi úspešného muzikálu Na skle maľované sú práve Poliaci, poľský básnik Ernest Bryll ako scenárista a Katarzyna Gärtnerová ako autorka hudby. Muzikál sa s veľkým úspechom hrá po celom svete a SND v Bratislave ho hralo tridsať sezón. Diváci videli šesťstoštyridsaťosem predstavení. Čuduj sa svet, aj Maďari sa dali počuť, že spomínaný zbojník bol vlastne Maďar. Aj naši bratraci spoza rieky Moravy by si ho radi prisvojili, ak by zostal nedajbože bezprizorný. To by sa ľahko mohlo stať v prípade víťazstva dnešnej opozície v budúcich voľbách. Najskôr by si Juraja Jánošíka sprivatizovali a potom by ho za ťažké peniaze predali do zahraničia.

Margita KÁNIKOVÁ

Pred 20 rokmi poznačila čerň poštovej pečiatky slovenskú známku

Posol, ktorý sa dostal do celého sveta

Pavol M. KUBIŠ – Ilustračná foto: (se)

Prvé poštové známky uzreli svetlo sveta v Anglicku v roku 1840 a bol na nich portrét vtedajšej kráľovnej Viktórie. Zaužívané zvyklosti poštového styku prevrátili hore nohami. Lebo dovtedy za doručenie listu, tzv. porto, platil príjemca listu... Známkami túto prax zmenili a poštovné už platil odosielateľ. O desať rokov neskôr sa prvé známky objavujú i na našom území a prakticky vzápätí vznikol aj jeden z najrozšírenejších zberateľských oborov – filatelia.

Keď v októbri 1918 vyhlásili nezávislú Československú republiku, vznikla aj nevyhnutnosť vydať poštové známky ako ceny nového štátu. Československá poštová správa ako nositeľ poštového regálu pôvodne zamýšľala vyhlásiť verejnú súťaž. Čas tlačil. Prípravou návrhu aj výrobou prvej československej známky poverili poštového tajomníka Jaroslava Lešetického. V blízkosti poštového riaditeľstva mal ateliér akademický maliar Alfonz Mucha. Tak sa stalo, že už na tretí deň – 30. októbra 1918 – tajomník Lešetický, mimochodom vášnivý filatelista, prišiel za majstrom a požiadal ho o zhotovenie návrhov výplatných, novinových, doplatných a súrnych známok. Do troch dní mal umelec predložiť návrhy na tieto historické poštové ceny, okrem výplatnej známky. Tá z hľadiska reprezentácie mladého štátu plnila najzodpovednejšiu úlohu, a teda jej návrh sa musel ešte predložiť na schválenie.

■ ŠIBENIČNÝ TERMÍN

Alfonz Mucha „šibeničný“ termín zvládol. Odovzdal päť návrhov s rôznymi námetmi. Ako najvhodnejší odporučili a vybrali obraz Hradčan. A tak už 18. decembra 1918 uzreli svetlo sveta prvé československé známky podľa jeho návrhov. Prvé dve z emisie Hradčany v zelenej farbe a 10-halierové v červenej farbe. Dá sa povedať,

že v rovnakom chvate sa pripravovala aj emisia prvých slovenských známok. Prvý deň samostatnej Slovenskej republiky – 1. januára 1993 – poznačila čerň poštovej pečiatky prvé príležitostné obálky s napohľad jednoduchými známkami, na ktoré však čakali záujemcomi

NAŠE SLOVENSKO



via v nekonečných zástupoch. Ved kto by nechcel mať takú raritu...

Je na nej slovenský štátny znak, čím chceli tvorcovia zvýrazniť historickú skutočnosť, že na mape Európy a sveta pribudla ďalšia samostatná republika. A premiéra? Bol to dôstojný slávnostný akt, na ktorom sa zúčastnili aj autori známky: akademický maliar, grafik, ilustrátor, nestor sloven-

skej známekovej tvorby Jozef Baláž (1923 – 2006) i akademický maliar a rytec Martin Činovský, ktorý jubiluje zároveň so známkou – práve zavŕšil šesťdesiat rokov života.

■ ČESKÁ DOMINANCIA

Do roku 1938 bola známková tvorba monopolom českých autorov a v istom ohľade trvala až po vzniku Slovenskej republiky, keď Praha zostal tlačiarenský monopol v Štátnom tlačiarňi cenín s technológiou, akú na Slovensku doteraz nemáme. Až po vojne sa k slovu pri tvorbe známok dostali aj slovenskí výtvarníci Martin Benka, Štefan Bednár, Vincent Hložník, Anton Hollý, Viliam Chmel, Mária Medvecká, Ernest Zmeták či neskôr Albin Brunovský, Sibyla Greinerová, Dušan Kállay, Ivan Schurmann, Jozef Baláž i niektorí iní. Na rozdiel od voľnej grafiky návrh na poštovú známku si vyžaduje precíznú kresbu a aj anatomickú dôslednosť vzhľadom na prácu rytca, ktorý dáva kresbovému návrhu výtvarníka definitívnu podobu v ryteckej transpozícii do ocelevej dosky.

Takmer polstoročie, prakticky až do svojej smrti, sa tejto miniatúrnej grafike venoval Jozef Baláž. Svoju prvú poštovú známku navrhol v roku 1957. V rozhovore často pripomínal, že cestu do známekovej tvorby mu otvoril medveď na známke Tatranského národného parku. Z bežná 150

realizácií mnohé získali rôzne ocenenia, ako napríklad Znamka roka. V talianskom Asiagu, kde vtedy hodnotili najkrajšie známky sveta, udelili Jozefovi Balážovi v roku 1985 Svetovú cenu. Pred rokmi mi umelec o svojej práci povedal:

„Návrhy na známky tvorím sporadicky, na rozdiel od ilustrácií a grafiky, ale napriek tomu je to tvorba, ktorá je mi blízka, baví ma. Veď ide o miniatúrnu grafiku so širokým spoločenským a svetovým dosahom, lebo každá známka vychádza v masovom, ba niekedy až v niekoľkomiliónovom náklade. Obrazne povedané, každá známka obľetie celú našu planétu. Okrem toho, že plní svoju úžitkovú funkciu, má na svete milióny zberateľov, ktorým robí radosť...“

A spoluautor prvej známky Slovenskej republiky, akademický maliar a rytec Martin Činovský k tomu dodáva: „Rytcetvom som sa začal zaoberať po absolvovaní aspirantúry na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave v roku 1979. Prvá moja známka vyšla v roku 1986. Viaceré ocenenia len potvrdzujú, že o osud slovenských poštových známok nemusíme mať obavy. Máme celý rad vynikajúcich mladých grafikov, zásluhou školy pribúdajú ďalší.“

V posledných rokoch sa tieto slová do bodky plnia. Naše známky získavajú najvyššie počty na svetových prehliadkach a mená ako D. Kállay, F. Horniak, R. Cigánik patria dnes k pojmom svetovej známekovej tvorby.

A s akým želaním vypravádzali zúbkovaných poslov do celého sveta J. Baláž a M. Činovský pred dvomi desaťročiami?

„Bolo pre nás veľkou zodpovednosťou i ctou byť pri zrode prvej slovenskej poštovej známky. Naším želaním je, aby ako posol kultúry prispela k vzájomnému poznávaniu a porozumeniu medzi národmi. Do života ju vypravádzame v nádeji na šťastnú budúcnosť nového štátu.“

Ak by sa nesformovala prvá ČSR, nebola by vznikla ani prvá Slovenská republika

Slovensko nemôže byť historickým smetiskom

Dejiny sú na Slovensku nepretržite predmetom ostrých sporov, osobitne obdobie vzniku a jestvovania prvej Slovenskej republiky. Posledný, široko ponímaný slovenský akademický vedecký program (VEGA) sa skončil pred desaťročím. Jednou z výrazných osobností novej generácie historikov je Martin LACKO, autor mnohých publikácií a štúdií. Nepretržite poukazuje na nedostatok pluralitnej odbornej i verejnej diskusie v slovenských, ako aj v medzinárodných rozmeroch.

Zhovárал sa Dušan D. KERNÝ – Foto: archív SNN



Aj laická verejnosť si už musela všimnúť, že otázky historických dátumov sú predmetom ostrých mediálnych diskusií, ale akoby nejstovala kvalifikovaná odborná diskusia.

Podľa mňa ani mediálna diskusia nejstuje. Ak teda nerátate anonymné diskusné fóra, cenzurované administrátorom webovej stránky. Naozajstná diskusia by bola vtedy, ak by v mienkotvorných médiách rovnaký priestor dostali zástancovia i oponenti určitej osobnosti, udalosti či historickej epochy. Také médium azda ani neexistuje – možno len s občasnými výnimkami v Slovenskom rozhlasu. Dávno zanikli aj celostránkové historické rubriky vo víkendových prílohách jednotlivých denníkov. V zopár denníkoch, ktoré ešte ostali, píše o histórii spravdla už len ideologicky preverení kmeňoví redaktori, dbajúci skôr na politickú korektnosť než na historickú pravdu. Časy zo začiatku 90. rokov, keď sa názorová pluralita pri výklade dejín 20. storočia pokladala za samozrejmosť, sú nenávratne preč.

• Sme svedkami nejakej studenej vojny historikov? Prečo neprebíha diskusia historikov?

Asi narážate na inštitucionálne spory. Na Slovensku je v tomto smere situácia ozaj neštandardná. Monopol na výklad dejín mal totiž dlhé desaťročia, až do roku 1989, Historický ústav SAV. Bolo to v podstate ideologické pracovisko. Jeho vedúce štruktúry sa však ani dve desaťročia po prevrate akosi nezmiernili s tým, že monopol už nemajú. Čosi podobné je aj pri Vojenskom historickom ústave, jeho šéf i niektorí pracovníci zas nevedia stráviť fakt, že ÚPN sa odvážil spracúvať aj tému ozbrojených síl prvej Slovenskej republiky, na to majú predsa monopol oni. Skrátka, ÚPN im leží v žalúdku. Vychoval si vlastné historické kádre, vydáva vlastné publikácie a filmy, niektoré historické otázky hodnotí inak, nezapája sa do protislovenských mediálnych kampaní. A hlavne – nie je od nich závislý, nechodí si od nich žiadať „imprimatur“. Jediné, čo proti tomu môžu reálne robiť, je nariadiť svojim podriadeným, aby podujatia ÚPN bojkotovali, prípadne v časopisoch, ktoré vydávajú, dávajú výstupy ÚPN na index, zamlčovať ich. Napriek týmto, momentálne nezdravým pomerom som optimista. Myslím si, že hľadanie pravdy nemožno dlhodobo blokať, ani his-

torici sa nenechajú trvalo zastrášovať. Diskusia si svoj priechod, svoje formy nájde. Veď každý rok vychádzajú rôzne publikácie, konajú sa semináre, konferencie, diskusné večery, na ktorých odznievajú rôzne názory, postoje, ktorým sa oponuje. Príkladom je aj nedávna konferencia a diskusný večer ÚPN o Gustávovi Husákovi, kde boli odborné diskusie naozaj slobodné a podnetné.

• Pokiaľ ide o historikov a historické obdobia, ktorým sa odborne venujete – aký je rozdiel medzi českou a slovenskou historickou obcou? Kde sú styčné body?

Ja sledujem iba niektoré úseky 20. storočia a styčných bodov je tu neúrekom, to netreba azda ani bližšie spomínať. Ale iné by som spomenul. Je tu taký trochu paradoxný stav. Na jednej strane slovenskí historici viac čítajú a lepšie poznajú české práce, než je to naopak. Stačí sa pozrieť na zoznamy použitej literatúry v jednotlivých prácach. Stačí nahliadnuť na pulpy knižkupectiev – české historické práce u nás kúpite takmer všetky, ale prác slovenských historikov za riekou Moravou sa predáva možno menej než prekladov zo španielčiny. Nedávno som navštívil renomované knižkupectvo Academia v Ostrave. Keď som chcel predavačke dať booklety s knižnými novinkami slovenskej historiografie, šmahom ruky ich odstrčila so slovami: „Slovensko? Né, to vůbec...“ A bolo po vzájomnej „kultúrnej výmene“... Na druhej strane česká historiografia (či už ide o profesionálnych alebo neprofesionálnych historikov) je tradične silnejšia, vedie hlbšie diskusie, má lepšie a početnejšie čitateľské publikum a väčší priestor v médiách. A čo je najpodstatnejšie, kolegovia z Česka nám spracúvajú niektoré témy, ktoré by sa mali spracúvať na Slovensku – ale tu ležia ladom.

• Historici sú chtiac-nechtiac vťahovaní do sporov, ktoré by sa dali nazvať politickými či ideologickými. Je z tejto situácie východisko alebo to patrí k vyrovnávaniu sa s dejinami?

Ja by som to formuloval tak, že už od pádu socializmu sa tu vedie nielen politický, ale najmä hlbší ideový zápas. Hlavnou deliacou líniou je vzťah k slovenskej štátnosti, spor národného a svetoobčianskeho princípu. To

však nie je len záležitosť historiografie a historikov. Takýto rez je aj medzi novinármi, spisovateľmi, kultúrnymi pracovníkmi, politikmi atď. Na jednej strane sú tí, čo majú kladný vzťah k myšlienke slovenskej štátnosti, na druhej strane ľudia, ktorí sa nevedia zmieriť so zánikom Československa, prípadne maďaróni. A potom samozrejme deliaca čiara je aj v ponímaní slobody a demokracie. Na jednej strane sú ľudia, ktorí pokladajú za úplne prirodzené, že tieto dve veličiny v sebe zahrňujú aj rôznosť názorov, vrátane rôznosti historických pohľadov. Na druhej strane sú tí, čo sú presvedčení, že práve oni sú jedinými vykladačmi a svoje neomylné tézy vnucujú všetkým ostatným. Možno ešte jednu malú poznámku, ktorú určite nehovorím ako prvý. Pre inteligenciu, ktorá stáročia žila bez vlastného národného štátu, ktorá sa prispôbovala mocným, ktorá vyrastala v tom, že stále ju ktosi riadi, je prebratie osudu do vlastných rúk čímsi neprirodzeným. A tento postoj žije ešte aj dnes. Namiesto dôstojných osláv okružného výročia štátnej samostatnosti z médií – rovnako štátnych i súkromných – znelo ťažko skrývané vzlykanie za Československom. Hlavnou témou bolo, prečo sa nekonalo referendum a či sa dalo Československo zachrániť. V Bratislave som si nevšimol jediný plagát, ktorý by občanom pripomenul 20. výrocie Slovenskej republiky. Zato bolo hojne manipulatívnych bilbordov reklamujúcich istú divadelnú hru, ktoré obyvateľstvu i návštevníkom mesta podsúvali, akoby boli Slováci kolektívne zodpovední za holokaust. Pochybujem, že by šlo o náhodné načasovanie. A tiež neviem, či je v Európe a vo svete ešte iný národ, ktorý by mal takýto postoj k vlastnej štátnosti. Verím však, že aj tento absurdný stav sa postupne zmení.

• V Poľsku vám vyšla kniha Dvojramenný kríž v tieni hákového kríža – aký dlhý bol ten tien? Ako dnes charakterizujete režim a povahu prvej Slovenskej republiky?

Kniha je vlastne popularizačným spracovaním histórie prvej SR so zreteľom na poľského čitateľa. Pre Poliakov vôbec je Slovensko málo známe a prvá Slovenská republika úplne neznáma, preto som sa snažil aj o istý osvetový moment. Či sa mi to podarilo, musia posúdiť iní. Nuž, ten tien tu nepochybne bol. Slovenská republika nemohla nebyť v tieni veľmoci, ktorá tento priestor geopoliticky ovládla. Prvá ČSR s Francúzskom nesusedila, no bola v jeho tieni, v niektorých smeroch ešte viac než SR v tieni Nemecka. Trečia, ľudovodemokratická ČSR bola v tieni Stalina. Nevraciac už o komunistickej ČSR, tá bola satelitom Moskvy. Ak porovnáme postoje predstaviteľov SR a gottwaldovského Československa, v prvom prípade predstaviteľa malého štátu hegemonovi vo viacerých oblastiach vzdorovali. To je podstatný rozdiel. Bohužiaľ, aj dnes je naša krajina v cudzom područí, ekonomicky azda najhlbšom od roku 1918. Akurát nemáme odstup a odvahu to povedať. Výpredaj miliardových majetkov, národného bohatstva, devastácia priemyslu i poľnohospodárstva boli veľmi drahou „vstupenkou do Európy“. Obávam sa, že naše deti za to budú raz zodpovedných činiteľov preklínať. Režim prvej SR možno najvyššiu charakterizovať ako autoritárny. K tomu však ešte môžem dodať, že často sa dá vysledovať kontinuita s prvou ČSR, vo viacerých smeroch šlo o akési voľné pokračovanie Československa, no v autoritatívnej podobe.

• No bol tu aj zásadný rozdiel – v politických, rasových perzekúciách, deportáciách...

Pochopiteľne. Práve oblasť rasových perzekúcií bolo to, čo odporovalo

nielen demokracii, ale všetkým ľudským a kresťanským hodnotám. Toto bola temná stránka prvej SR a zároveň stránka, kde jej predstavitelia zlyhali. I keď v prípade rasových perzekúcií nešlo o špecifikum SR, a už vôbec nie o vynález Slovákov. To, čo sa stalo u nás, sa nedá ospravedlniť a ani nepoznáť historika, ktorý by to ospravedlňoval.

• Platí téza, že keby nebolo 14. marca, nebolo by 29. augusta?

Predovšetkým platí, že ak by nebolo prvej ČSR, nebolo by ani prvej Slovenskej republiky. To treba povedať aj ľuďom, ktorí sa predhávajú v kritike prvej ČSR. A samozrejme, ak by tu nebola SR s jej armádou, nebola by tu ťažisková ozbrojená sila, nemal by kto povstať a bojovať proti nemeckým vojskám. Bez povstaleckej armády by Nemci odpor zlikvidovali skutočne do štyroch dní, ako si pôvodne predstavovali. Všetky tri medzníky majú hlbší dejinný súvis a význam; prvé dva národ zachránili a tretí mu priniesol cenný politický kapitál do povojnovej Európy. Nepochybne si zaslúžia dôstojné miesto v našich dejinách i v spoločenskej pamäti.

• Bolo SNP najväčším ozbrojeným povstaním v našich dejinách, ktoré si Slováci sami zorganizovali a sami uskutočnili?

A poznáme iné, väčšie? No ak by sme mali hovoriť o masovitosti a spontánnosti, s akou Slováci nastupovali do ozbrojeného odporu, tak ešte výrazne vyššia bola v prípade Malej vojny, t. j. reakcie na maďarský vpád 23. marca 1939. Ak SNP pritiahol do boja časť obyvateľstva stredného Slovenska, nástup na obranu slovenských hraníc pred Maďarmi bol skutočne celonárodný, na naše pomery priam impozantný. Táto vojna však musela byť už po troch dňoch „zhora“ zastavená, zarazená skôr, než sa mohla rozvinúť. A dnes sa o nej v našej spoločnosti mlčí úplne.

• Vyrovnáť sa s dejinami – to je otázka pre viaceré európske národy – ako sme na tom my Slováci? Prečo je dôležité, aby sa s týmito obdobiami vyrovnala nová generácia historikov?

V prvom rade si asi treba ujasniť, čo rozumieme pod „vyrovnávaním sa“ s minulosťou. Mienkotvorné médiá forsirujú predstavu, že je to prakticky odsúdenie určitej historickej epochy, prípadne rázne dištancovanie sa od nej. Neraz tónom, že ten jediný správny názor majú oni, tzv. demokrati, a kto si myslí opak, je dobre že nie extrémista. Ja si pod vyrovnávaním predstavujem v prvom rade objektívne zhodnotenie minulosti, posúdenie pozitív i negatív určitej historickej epochy, udalosti či osobnosti. Až keď o nich akceptujeme plnú pravdu, môžeme povedať, že sme sa s nimi vyrovnali. Myslím si, že vyrovnanie sa s minulosťou potrebuje nielen nová generácia historikov, ale vôbec slovenská inteligencia. Lebo inak sa môže stať, že sa necháme vmanipulovať do pozície ľudí druhej kategórie, ktorých údelom je len donekonečna sa ospravedlňovať za – skutočné či domnelé – prehršky svojich predkov, a najmä obdivovať cudzích a slúžiť im. Dnes sa už verejne priznáva, že Slovensko sa stalo potravinovým smetiskom Európy. Máme sa stať ešte aj historickým smetiskom Európy? Nakoniec, dejiny nám neustále narastajú, rozširujú sa. To, čo som zažíval, keď som bol študentom, ako prítomnosť, je dnes už históriou. Preto ani rok 1989 nemôže byť koncom výskumu a hodnotenia dejín. Aj systém, čo prišiel po prevrate v roku 1989, má svoje plusy aj mínusy, má svoje zločiny, aj tragédie. Je skrátka takisto ako predchádzajúce politické obdobia vrchovato rozporný. Jeho zhodnotenie bude veru pre historikov tvrdým orieškom.

Historik Martin Lacko (1976) vydal úctyhodné zbierky dokumentov a je autorom pozoruhodných monografií. Pokiaľ ide o dokumenty, má zásluhu aj na obnovení faktografického poznania Slovenskej armády – sprístupnil odraz ťaženia proti Poľsku (1939) v denníkoch a kronikách Slovenskej armády, vydal dokumenty armádneho spravodajstva z ťaženia proti ZSSR Dotyky s bolševizmom či Zrod Slovenského štátu v kronikách Slovenskej armády.

Profil historika Martina Lacka

Je zostavovateľom knižného vydania dokumentov Situačné hlásenia okresných náčelníkov január – august 1944 (2005) a spoluautorom pozoruhodnej monografie 1. východoslovenského pluku SS na Slovensku (2006). V roku 2008 vydal za sebou dve monografie: Slovenská republika 1939 – 1945 a Slovenské národné povstanie 1944. V tomto roku vyšla kniha Slovenskí generáli, ktorej je spoluautorom. Dovedna má na konte tri desiatky vedeckých prác publikovaných na Slovensku alebo v zahraničí.

Dnes je to renomovaný historik novej generácie a jeho záujem o dejiny Slovenska v rokoch druhej svetovej vojny neustáva. Zahraničné zdroje ho hodnotia zjednodušene ako „historika strednej cesty medzi exilovými slovenskými historikmi, ako je M. S. Ďurica a F. Vnuk na jednej strane, a historikov, ktorí boli aktívni ešte v komunistickej ére, ako je Ivan Kamenec a Dušan Kováč“.

Podstatné sú však výsledky dovedna troch konferencií Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov, ktoré M. Lacko organizoval v rokoch 2002 – 2004. V súčasnosti je vlastne M. Lacko historikom už strednej generácie. A jednou z kľúčových otázok je, aký bude nástup ďalšej vlny mladých historikov. To, že M. Lacko vykolikoval nový priestor na plné faktografické zhodnotenie vybraných častí slovenských dejín, totiž ukázalo, že priestor pre ďalšiu generáciu tu nepochybne je, že je tu „roboty ako na kostole“. Celý problém však nespočíva len v práci historikov, jednotlivých výrazných postáv či edícií, ale v konflikte za a proti monopolizácii výkladu našich dejín. A aj to je len jedna stránka veci, druhou je, že slovenské dejiny od najstarších čias podnes sú predmetom nemilosrdného, bezohľadného mediálneho, politického a aj diplomatického zápasu a konfliktov. V nich sa hľadá len jedno – umlčanie oponentov a ich likvidácia vo verejnom priestore. Ale aj umlčanie historických faktov, usmrtenie historickej pravdy. Dejiny nie sú na Slovensku totiž len predmetom záujmu historikov, netýkajú sa len historikov. Sú živým sporom každodennosti. A ako ukázal nápis a socha Svätopluka, nikdy neviete, kedy nečakane na povrch vyrazí a všetko ovládne žeravina sporu – sporu o slovenské dejiny a dejiny na Slovensku....

(ddk)

Matica slovenská počas prvej Slovenskej republiky zostala verná svojmu poslaniu Za slovenskú štátnosť v celom historickom význame

Peter MULÍK – Foto: archív, snk.sk

Búrľivé obdobie od 6. októbra 1938 do 14. marca 1939 sa celkom prirodzene prejavilo aj na matičnej pôde. Ako vnímal Matica slovenská vyústenie tohto procesu smerujúceho k slovenskej štátnosti? Videla v ňom završenie svojich úsilí od svojho vzniku, ba od prvých politických programov slovenského národa v rokoch 1848 a 1861, z ktorých vyrástla. V tomto duchu sa nesie Ohlas Matice slovenskej, vítajúci 14. marec 1939.



Budova Slovenskej národnej knižnice v Martine už nepatrí Matici.

Preto v ňom môžeme čítať dnes azda trochu pateticky znejúce formulácie, ktoré však vystihovali dobové cítenie tých, ktorí ho koncipovali: „Pozdravujeme štátnu samostatnosť slovenskú v celom jej historickom význame. Podľa túžob našich srdc kráčajú dnes Slovenskom naše dejiny, naša sláva i utrpenie, i naše víťazstvo! Kráčajú okolo nás dejiny tisícročia a v našich tvárach zrači sa smelosť, odhodlanie, viera a vytrvalosť i nezlomnosť vôle ozrutnej, čo značí, že v tomto kroku našich dejín vidíme výsledky nášho boja až do tej chvíle vedeného bez odдыхu, bez ohľadu na obeť i na smrť jednotlivých bojovníkov.“ Ohlas, ktorý podpísal správca MS J. Škultéty spolu s tajomníkom MS J. C. Hronským, sa končí prísahou, že „od terajšieho víťazstva nedopustíme nikdy oslabenie slovenčiny a že v kráľovskom majestáte budeme všetko imanie slovenského národa chrániť do posledných dôsledkov a obeť...“

■ GROŠOVÉ ZÁLEŽITOSTI

Matica slovenská si uvedomovala, že svoj vplyv v národe si musí poistiť cez vtedy najsilnejšie médium – rozhlas. V roku 1938 sa stala akcionárom Slovenskej rozhlasovej spoločnosti. Ústredie MS oznámilo 27. mája 1939 všetkým miestnym odborom (MO) MS, že od 2. júna 1939 po dohode so Slovenským rozhlasom začne vysielat' predbežne každý druhý piatok vlastný program z Turčianskeho Svätého Martina v čase od 20.15 do 22.45 h. S úvodným slovom vystúpil tajomník MS Jozef Ciger Hronský. Po dohode s Ministerstvom dopravy a verejných prác začal J. C. Hronský budovať v novostavbe Neografickej rozhlasovej štúdiá s príslušnými prevádzkovými priestormi.

Pre koordináciu osvetovej práce na celom Slovensku bola v Turčianskom Svätom Martine zriadená Ústredná kultúrna komisia MS. Ministerstvo školstva a národnej osvety (MŠANO) poverilo výnosom č. 22.788/38 z 15. decembra 1938 MS a jej miestne odbory funkciou okresných osvetových zborov a miestnych osvetových komisií. Minister školstva a národnej osvety Jozef Sivák zmenil 1. februára 1940 dispozície svojho predchodcu Matúša Černáka a osvetových referentov odvolal do Bratislavy. Týmto súčasne uvoľnil MS od ďalšieho vykonávania štátnej osvetovej služby. Najväčší rozruch v tejto veci však spôsobilo exozé ministra školstva SR J. Siváka v kultúrnom výbore Snemu SR. Maticu slovenskú veľmi rozladili tie pasáže reči ministra, kde sa hovorilo, že „komisia a jej

činnosť pri MS zdala sa odprvu nesmierne nákladnou a drahou. Ministerstvo nielenže platilo osvetových referentov, pracujúcich pri Matici, ale dávalo Matici i veľmi vysoké subvencie tak na činnosť osvetovú, ako i na činnosť matičnú“. Tieto „grošové záležitosti“ natoľko zhoršili vzťahy Matice slovenskej a štátnej exekutívy, že celková situácia začínala nadobúdať otvorený konfrontačný tón. V spore sa v plnej nahote prejavilo súperenie medzi hlavným mestom SR Bratislavou a Turčianskym Svätým Martinom o sídlo centra slovenskej kultúry a osvety.

■ PAMÄŤ KNIŽNÍC

Disharmonické tóny vo vzťahoch štátnej moci a MS sa otvorili začali prejavovať aj v oblasti verejných knižníc. Už v roku 1939 vláda požiadala Maticu slovenskú, aby urýchlene vyhotovila a zaslala zoznam najmä ideologicky a politicky (marxistická a čechoslovakistická literatúra) nevyhovujúcich kníh a literárnych diel, aké treba vylúčiť z verejných knižníc na Slovensku. Rozdielny pohľad na vedenie a najmä obsahové zloženie fondov verejných knižníc viedol k roztržke a vo februári 1940 sa Matica slovenská vzdala členstva v Ústrednej knižničnej rade.

Z iniciatívy Matice slovenskej sa konali celoštátne oslavy 80. výročia Memoranda slovenského národa z roku 1861. Za svoj veľký úspech považovala Matica aj skutočnosť, že sa v roku 1941 podarilo na základe medzištátnej dohody medzi Slovenskou republikou a Maďarským kráľovstvom previezť z Krajinskej Széchenyiho knižnice v Budapešti literárne zbierky Matice slovenskej (knihy, rukopisy), čo boli zhabané uhorskou vládou po zatvorení MS v roku 1875 a prevezené do Pešti. Považovalo sa to za čiastočné odčinenie krívd spáchaných v Uhorsku na MS a na slovenskom národe.

Matičná knižnica mala na začiatku Slovenskej republiky asi dvestotisíc zväzkov. Akvizícia sa postupne rozvinula do takej miery, že knihy získané ako dary a nákupom nebolo možné spracovať pre priestorové a personálne problémy. Vedenie MS preto rozhodlo o zriadení Slovenskej národnej knižnice – novej matičnej ustanovizne, čo organicky vyrástala z jej lona. MS zakúpila na tento cieľ aj pozemok na novú budovu Slovenskej národnej knižnice, pripravila súbeh na projekt a počítala s čo najkratším začiatkom jej výstavby.

■ KONFESIJNÉ NEZHODY

V súvislosti s vydavateľskou

činnosťou sa v jeseni 1941 MS stala opäť terčom kritiky zo strany katolíckych organizácií a spolkov (údajne za tým stála Katolícka tlačová kancelária), pretože v jej vydavateľstve vyšli také tituly ako Adam Šangala od J. N. Jégého, Odkaz mŕtvych od Martina Rázusa, Jánošík od M. Rázusovej-Martákovéj, Via mala od Johna Knittla a kapitola Veľký inkvizítor z Dostojevského diela Bratia Karamazovci. V ozvuži dosiahnutej emancipácie slovenského katolicizmu boli slovenskí katolíci príliš precitlivení aj na nepriame útoky na katolícku cirkev a katolíkov, respektíve na skryté i otvorené narážky, čo sa mohli dotýkať ich náboženských citov. Porážka nemeckých vojsk pri Stalingrade a následný obrat na východnom fronte mal za následok aj postupnú zmenu spoločenskej atmosféry, zvlášť medzi intelektuálmi, čo sa zreteľne prejavilo aj v samotnej Matici slovenskej.

V súvislosti so založením Slovenskej akadémie vied a umení sa 8. apríla 1942 vládny komisár Turčianskeho Svätého Martina Dr. Ľudovít Izák obrátil na Maticu slovenskú listom, kde sa uvádza, že po uverení správy o vzniku SAVU sa rozšírili správy o tom, „že MS sa má vliať do Akadémie a že sa má presťahovať do Bratislavy“. Správca MS J. C. Hronský túto záležitosť potom riešil osobne s vládnym komisárom.

Valné zhromaždenie MS v roku 1944 sa konalo 7. mája 1944 v Hliníkovom Dome v Nitre. Správca MS J. C. Hronský vo svojej správe, ktorá bilancovala aj štvrtstoročie od oživotvorenia MS, akoby bol jasnozrivý cítil budúce ťažkosti, zdôraznil, že moysesovsko-kuzmányovskú ideu bolo dakedy ľahko vyslovovať, ale nebolo ju vždy ľahko aj zachovávať. MS však urobila všetko preto, aby ju uplatňovala a s čistým štítom vstúpila do ďalšieho štvrtstoročia. Zvlášť sa zamerl na posledných päť rokov existencie MS v samostatnom štáte, kde nijako neskrýval aj negatívne stránky jej vzťahu k štátu. Musel priznať, že „i v týchto časoch vyskytli sa azda nedorozumenia i veci nemilé; nemusíme váhať, že nás mrzí, že nás boli, keď spomíname na štátny rozpočet, do ktorého sa MS ešte dostala...“ Jedným dychom však hovorí aj o tom, že „musíme byť spravodliví, čestní a úprimní, musíme hovoriť celú pravdu, povedať ju, aká je, že ak azda priamo nedostáva sa MS pomocnej ruky, nepriamo sa jej to v bohatej miere vynahrádza“. Ako príklad uviedol osobnú iniciatívu hlavy štátu, vďaka čomu sa zabezpečil prvý milión Ks pre mohutný stavebný plán MS, nad ktorým si prezident zobral aj záštitu. Rovnako vláda SR mala porozumenie pre MS tým, že jej

ministri (vnútra a dopravy) umožnili rast nadácií MS z príplatkov zo vstupného do kín a z predaja poštových známok.

■ VO VOJNOVOM VÍRE

Turčiansky Svätý Martin sa stal jedným z centier partizánsko-vojenských aktivít počas bansko-bystrického povstania (august – október 1944). Priamo v meste sa odohrali udalosti súvisiace s likvidáciou členov nemeckej vojenskej misie, cestujúcich z Rumunska, a jej rodinných príslušníkov, ktoré nepriamo spôsobili nemeckú vojenskú intervenciu do SR. Niektorí matiční pracovníci boli však priamo vtiahnutí do víru neprehľadných udalostí a zapojili sa do činnosti Zboru osvetových dôstojníkov, ktorého veliteľom bol Ján Štefánik. Rozhodujúca časť funkcionárov a pracovníkov MS ostala lojálna myšlienke slovenskej štátnosti a združila sa okolo správcu MS Jozefa Cigera Hronského. Martinský revolučný národný výbor, v ktorom boli i niektorí matičiari, neuznal Hronského za správcu MS, ba dokonca ho v septembri 1944 nechal zatknúť.

Národný výbor sa pokúšal vymenovať nového správcu (vymenovací dekréty vystavil na Jána Martáka, Júliusa Barča-Ivana a Jána Bodena), ale keďže sa všeobecne uviedomovala provizórnosť situácie vytvorenej povstalcami, nikto z nich si netrúfal prijať takto naoktrojovanú funkciu správcu MS. Medzi členmi Slovenskej národnej rady v povstaleckej Banskej Bystrici sa vyskytli návrhy (komunistickí funkcionári), aby sa Matica slovenská rozpustila. Gustáv Husák nezaradil však tento bod na rokovanie SNR. Jozef C. Hronský po skončení vojenských operácií opäť pokračoval vo svojej činnosti. Po obsadení Košíc Červenou armádou Slovenská národná rada opäť dostávala podnety od niektorých matičných predstaviteľov. Tentoraz ju, ako aj predstaviteľov česko-slovenskej vlády žiadali o zachovanie Matice slovenskej.

Matiční predstavitelia, ktorí podporovali slovenskú štátnosť, tušili v nastolenom stave možné represálie proti sebe. Hoci neboli predstaviteľmi štátnej politickej moci a boli si vedomí, že sa ničím neprevinili, volili podobne ako veľká časť slovenskej inteligencie odchod do exilu. Medzi emigrantmi boli aj správca Matice slovenskej Jozef Ciger Hronský, slovenský historik František Hrušovský, literárny historik Stanislav Mečiar, výtvarník Jozef Cincík, spisovateľ a prekladateľ Koloman K. Geraldini, spisovateľ Štefan Gráf, matičný referent Ján Okál a mnohí iní. Matiční činitelia tvorili silný intelektuálny potenciál slovenského exilu.



Minister školstva J. Sivák výrazne podporoval matičiarov.

POZNÁMKA

Detí sa rodí stále menej, ale nás Slovákov viditeľne neubúda. Dožívame sa totiž stále vyššieho priemerného veku. No vznáša sa nad nami iná hrozba – pomer ekonomickej aktívnych obyvateľov, vytvárajúcich hodnoty, a tých, ktorí sú na tieto hodnoty odkázaní, sa dramaticky mení v neprospech tých prvých. Slovensko starne.

Kríza hodnôt

Hlavy učené tomu hovoria demografická kríza a pred jej dôsledkami varujú v podstate od konca deväťdesiatych rokov minulého storočia, poukazujúc na údajne najväčší problém, ktorý s ňou súvisí. Pomaly už nebude na dôchodky a prvý (priebežný) dôchodkový pilier je neudržateľný. Aby mali budúci dôchodcovia z čoho žiť, treba pilier druhý, tretí... Žijeme v časoch vlády konzumu, peňazí, majetku a ega. Teda nečudo, že aj demografická kríza je prezentovaná najmä ako problém peňazí, resp. ich nedostatku pre budúcich dôchodcov. V skutočnosti ide o nepomerne zložitejší problém, o ktorého ostatných stránkach sa príliš nehovorí. Tí, ktorí by čosi mohli pre jeho zmiernenie urobiť, by totiž museli naliať verejnosti viac čistého vína, než im vyhovuje.

Situácia z hľadiska pôrodnosti na Slovensku naozaj nie je dobrá. Od konca 90. rokov sa na Slovensku rodí stále menej detí (s výnimkou osád) a v ostatných rokoch sa potácame takmer na chvoste v rámci EÚ (za nami je iba Česko). Počet novonarodených detí na Slovensku nezaobchádza ani jednoduchú reprodukciu, pribúda bezdetných a jednodetných manželstiev, detí narodených mimo manželského vzťahu a aktuálne trendy smerujú k odkladaniu materstva do neskoršieho veku. Dnes je úplne bežné, keď má matka pri narodení prvého dieťaťa tridsať rokov a prevládajúce trendy posúvajú prvé materstvo na vekovú hranicu 35 – 40 rokov. Podliehajú im najmä rodičky s prívrastkom „celebritné“. Riziká s tým spojené a ohrozujúce samotnú matku i dieťa akosi nikto neberie do úvahy. Žijeme totiž v úplne iných časoch. Propopulačná štátna politika zo 70. rokov už dávno vyšla z módy. Mať dieťa je dnes v prvom rade ekonomické rozhodnutie, ktoré sa rodí (podobne ako deti samotné) stále ťažšie. Mať dieťa totiž znamená nielen tešiť sa zo zachovania rodu a nádej, že sa o nás v starobe bude mať kto postarať. Znamená aj obavu zo straty dovtedajšieho životného štandardu či zabezpečenia adekvátneho vzdelania. Keď sa k týmto faktorom priradí chýbajúca strecha nad hlavou, čo je problém drvivej väčšiny mladých párov, sme takpovediac doma. V časoch globalizácie, ktoré žijeme, nie sú skutočné hodnoty „in“. Letia voľné zväzky, sobášne homosexuálov a uprednostňovanie vlastného ega. Prežívame krízu hodnôt.

Oto BALOGH

Prečo veľkého slovenského fašistu zachránili pred šibenicou komunisti?

Šaňo Mach nemal zo smrti strach

Ján SMOLEC – Foto: archív SNN, kniha

V redakcii Smeny sme v časoch totality občas robievali vnútroredakčné politické ankety, kto je na Slovensku NAJ... teda najväčší, najúspešnejší, najpopulárnejší Slovák. Začiatkom roka 1968 sme hľadali najväčšieho slovenského fašistu. Bol ním Alexander Mach. Napokon aj Encyklopédia slovenská, vydaná v roku 1979, ho tak stále predstavuje.



So svojou dcérou Darinkou v čase politickej slávy v roku 1942.

„Mach, Alexander (11. 10. 1902 Pa-lárikovo, okres Nové Zámky) – klérofašistický politik, publicista. Študoval na stredných školách v Nových Zámkoch a Ostrihome. Od roku 1923 redaktor časopisu *Trenčan*, 1925 *Slovák*, 1936 šéfredaktor *Slovenskej pravdy*. Od študentských čias prívrženec a funkcionár Hlinkovej slovenskej ľudovej strany. Ideologický a politický reprezentant antikomunizmu, nacionalizmu, protičeskoslovenského zovinizmu, jeden z vedúcich predstaviteľov klérofašizmu. Podieľal sa na rozbití republiky, od roku 1938 organizoval úderne jednotky slovenských klérofašistov v Hlinkovej garde. Roku 1938 – 39 šéf Úradu propagandy, 1940 – 45 minister vnútra, 1940 – 44 podpredseda vlády, od roku 1939 – 45 poslanec Snemu klérofašistického slovenského štátu. Hlavný predstaviteľ a realizátor nacizmu na Slovensku, organizátor perzekúcie revolučného hnutia vedeného Komunistickou stranou Slovenska. Spoluzodpovedný za likvidáciu židovského obyvateľstva, za vraždenie tisícov povstalcov a civilného obyvateľstva po vypuknutí SNP, za zločiny proti ľudskosti. Roku 1947 Národným súdom odsúdený na 30 rokov väzenia.“ Toľko encyklopedická definícia. Podľa časti slovenských historikov žijúva komunistická propaganda, podľa časti pravda. Viacerí súčasní historici, publicisti a politici Macha stále považujú a predstavujú za najodpornejšieho fašistu, fanatickeho obdivovateľa Hitlera, hlavného židobijcu.

■ DVA KROKY OD MACHA

Ako desaťročný chlapčisko som ministra Macha s ostatnými spolužiakmi a občanmi Pohronskej Polhory vítal na školskom dvore. Vzácny hosť z Bratislavy navštívil našu dedinu v jednu augustovú nedeľu v roku 1942 preto, lebo v dedine skoro polovica domov, zväčša drevenic pokrytých navyše drevenými šindľami, vyhořela. Pán minister sa najskôr po obsiahom vyhorenisku prešiel. My školáci sme ho počas návštevy ako krdeľ húseníc sprevádzali, počúvali, ako sa rozprával s plačúcimi ženami a so zúfalými, nešťastnými pohorelcami. Spolu s dospelými sme nadšene tleskali, keď z balkóna školy vyhlásil, že vláda im pomôže postaviť nové domy. Sused Dibdiak, ale aj ďalší Polhorčania sprvoti tento sľub spochybňovali, ale keď sa v strede dediny a za potokom Rohozná i s pomocou od štátu vybudovali nové murované domy, uznanlivo to kvitovali. Keď Macha o dva roky za ministrovanie odsúdili na 30-ročné väzenie, Polhorčania nechápavo krútili hlavami. Ešte viac nechápavo krútili hlavami, keď v päťdesiatych rokoch k Machovi do väzenia poslali aj popredných komunistov Husáka, Clementisa, Novomeského a ďalších.

■ DEMOKRATI U HITLERA

Mach už sedel za mrežami 23 rokov, keď sa redakčný kolega Gavril Gryzlov v roku 1968 chystal najväčšieho slovenského fašistu v Leopoldovskej väznici navštíviť a urobiť s ním interview. Redakcia Smeny sa už vtedy aktívne zapájala do odhaľovania štátnej propagandy, ktorú od skončenia vojny forsoval marxisticko-leninský režim. V redakcii bolo verejným tajomstvom, že komunisti, osobitne Novomeský, Clementis, ale aj Husák, vypili s Machom ministrom fašistom nejaký ten litrik vinka, hrávali karty, a pravdaže politizovali. Sem-tam sa aj poškrípili. Mach povedal aj na súde, že on presvedčal komunistov a oni jeho. Vnútorne sa zhodovali v jednom: Slovensko malo právo byť samostatné.

Slováci získali štátnosť vďaka Hitlerovi. Podľa Macha to netreba považovať za katastrofu, ale politickú nutnosť. S Hitlerom rokovali aj iní významní demokratickí európski politici, napríklad páni Chamberlain a Daladier. Vedeli, aký je Hitler a čo sleduje. S Hitlerom uzatvoril pakt i Stalin. Rokovali s ním aj slovenskí politici. Práve táto skutočnosť je dôležitá. Nie Nemci začali za nami chodiť a ponúkať nám samostatnosť, ale my sme chodili za Nemcami a vysvetľovali im nutnosť národnej svojbytnosti. V spore s Maďarskom sme si museli získať priazeň Nemcov. Slovenský štát po jeho vzniku uznali štáty: Poľsko, Maďarsko, Švajčiarsko, Vatikán, Estónsko, Litva, Lotyšsko, Bulharsko, Rumunsko, Juhoslávia, Belgicko, Finsko, Holandsko, Španielsko, Švédsko, ba aj Ekvádor, Kostarika, Libéria. Uznali nás všetky európske veľmoci, nielen Nemecko, Taliansko, ale i Anglicko, Francúzsko a Zväz sovietskych socialistických republík, ďalej Japonsko, Čína, Mandžusko. Slovenskí komunisti rovnako chceli samostatnosť až do odtrhnutia, a pritom sa uchádzali o priazeň Stalina – ten však veril viac Benešovi ako slovenským komunistom. Hoci niektorí dokonca uvažovali aj o Slovenskej sovietskej republike.

■ NAJŠTASTNEJŠÍ DEŇ

Aj o týchto témach chcel Gryzlov diskutovať s Machom. Ten vo svojej knihe Z ďalekých ciest takto spomína na návštevu redaktora Smeny: „Večer 8. mája 1968, hodne neskoro, v čase, v akom ma predvádzali na výsluch len v Ruzyni, prišiel za mnou kapitán S. a predviedol ma na veliteľstvo. V prítomnosti vyššieho dôstojníka ma tu očakával redaktor denníka Smena... Začal majstrovsky o tom, či sa i teraz pozerám na svoj prípad, na svoj postoj v otázke Slovenského štátu ako počas súdu. Na súde som sa v súvislosti so vznikom slovenskej štátnosti nevyhovárал, že vznikla iba vďaka Hitlerovi a Nemcov, ale

aj zásluhou aktivít slovenských národovcov. Najšťastnejší deň v mojom živote bol 14. marec 1939. Áno, presne tak, Ale prosím, ráčte zastaviť tú mašinu! Zbadal som, že sa redaktorovi Smeny krúti magnetofónový aparát a myšlím ma práve tento nový, otvorený spôsob. Bol som navyknutý na iné metódy. Magnetofóny pri rozhovoroch so mnou bývali neviditeľné.“

V tejto súvislosti treba uviesť, že už v roku 1963, v období prvého politického odmäku Macha navštívil vo väzení iný môj redakčný kolega Milan Vároš. Väznenému Machovi dal slovo, že neuverejný rozhovor bez ním schváleného textu. Slovo dodržal. Mach o tom v knihe píše: „Poslal mi text, ktorý musel zmeniť, prispôbiť, ako sa hovorilo. Reč bola o Husákovi, Novomeskom, ale hlavne o systéme, o slovenských národných orgánoch, o socializme a jeho hospodárskych úspechoch.“

Vároš chcel počuť od Macha odpoveď, aj ako sa pozerá na povstanie, na Ďurčanského a podobne. Machove odpovede, žiaľ, neuzreli svetlo sveta. Cenzúra fungovala ešte na plné obrátky. Až v marci roku 1968 bola zrušená. Fotografia z väzenia od Vároša sa však zachovala.



Foto: Milan Vároš.

■ PRVÉ KROKY NA SLOBODE

V teplom dni 9. mája 1968 po 23 rokoch pobytu vo väzniciach sa pred Machom otvorila veľká brána Leopoldovskej pevnosti. Mach takto opisuje túto chvíľu: „Vychádzam ňou, ruky voľné, bez želez, úplne voľné, iba klobúk v nich a kabát, vlastný klobúk, vlastný kabát, celý som vlastný, svoj a .pán, tak ma oslovujú už od rána, znovu som človek bez čísla. Kufor mi drží redaktor dobrého mena, dobrí sú dnes všetci ľudia okolo mňa, celý svet je dobrý!“

Gryzlov sa dozvedel, že prezident Svoboda bude „najväčšieho slovenského zločincina“ amnestovať, a preto ho 9. mája 1968 čakal pred vchodom do väznice. Z Leopoldova ho redakčným autom odviezol do Bratislavy. Macha doma nečakali, lebo nestačil manželku o udelenej amnestii informovať.

Gryzlov pozval Macha k sebe na obed, býval na Trnavskej. Stolovanie v Gryzlovovom byte Macha očarilo. Opatrne si sadal za prestretý biely stôl. Boli na ňom lyžičky, vidličky, nože, tanieri z porcelánu, dva na sebe a kvet. Napochytre to pripravila pani Gryzlovová. Ona, krásna mladá žena s dcérou, on redaktor zarastený ako zbojník. Dieťa sa vypytovalo, či pôjdu na ryby. Otec mal ísť na ryby s dcérou, ale zašiel do Leopoldova a vylovil jedného z vody a ten sa teraz cíti naozaj ako ryba na suchu. Celá táto chvíľa bola pre Macha Božím darom. Zachovával si ju až do smrti. On Slovák ruského mena a určite i ruského

rodu. Mach sa nevedel vynačudovať nad zmenami, ktoré videl v prvých hodinách na slobode. Ešte v aute počas cesty sa obrátil na Gryzlova, prečo sa mladé ženy a dievčatá promenádujú v krátkych košielkach a sukničkách?

Odkedy vyšiel Mach z väzenia, bombardovali ho predovšetkým politickými otázkami. Najčastejšie zneli tieto: Popravili prezidenta Tisu, predsedu vlády Tuku, popravili toľko ďalších i vám podriadených, nič nebolo také isté ako práve vaša poprava? Čomu, komu budete ďakovať, že ste zostali nažive? Hovorí sa, že vás zachránili komunisti Novomeský a dokonca i najdogmatickejší komunist Široký? Vedeli ste o príprave povstania, o Šrobárovi, Husákovi, mali ste ich v rukách, mali ste správy a nič ste nerobili, ešte ste ich vraj varovali? Tak kto vám pomohol, aby ste neskončili na šibenici, oni? V rámci možností ste ich chránili a oni zachránili pred popravou vás?

Mach na tieto otázky ochotne odpovedal, vysvetľoval a napokon napísal aj v knihe: „Novomeský nebol politickou veľmocou, bol dobrý básnik, môj dobrý priateľ, ale zároveň aj môj ideový nepriateľ. Na procese svedčil dobre. Svedectvo Novomeského prirodzene prospelo, ale proces bol politický a Novomeský nebol nikdy politickou veľmocou, nerozhodoval. Široký bol zatknutý a vydaný na výsluch gestapu do Brna. Mojou zásluhou bol vyreklamovaný a väznený v slovenských väzniciach. V roku 1945 sa zinscenoval jeho útek na slobodu. Ostatní komunisti, ktorým som zachránil život, nemali odvahu Novomeského, neexponovali sa v moj prospech, hoci som im pomohol.“

■ LIST OD VOJTAŠŠÁKA

Začiatkom marca 1943 dostal podpredseda vlády a zároveň minister vnútra Mach list od biskupa Vojtaššáka. Bol úctivý, ale energický. Z každého slova bolo cítiť rozhorčenie a bolesť. Najmä bolesť. Obsah listu bol neveriteľný: Židia vyvezení zo Slovenska už nežijú. Väčšinu vyvraždili v plynových komorách. Aj ostatným hrozí smrť. Ak by sa pokračovalo vo vyvážaní Židov, išli by na istú smrť. To by bola vražda! Doteraz sme nevedeli a nemohli sme predpokladať, že Nemci, taký kultúrny národ... Ale teraz už vieme.

Prezident Tiso si spolu s Machom predvolal nemeckého vyslanca Ludina a oznámil mu, že ani jeden Žid nebude vyvezený, kým nedostaneme spoľahlivé správy o osude už vyvezených Židov. Slovenská vláda žiadala vyslať do Osvienčimu komisiu zloženú zo zástupcov Červeného kríža, katolíckeho a evanjelického biskupského zboru, poslancov Snemu.

Istotne Mach nemal Židov v láske. Ani sa tým netajil. V židovskej otázke už

dávnejšie videl u nás otázku maďarskú, lepšie maďarizátorskú, a problém vykořisťovania. Židia Slovensko pomaďarčovali, zvelaďovali maďarskú kultúru, otvorene slúžili maďarskej veci, aj mená si dávali maďarské. Ak bol národ, ktorý mal príčinu vysídliť zo svojho územia Židov, bol to národ slovenský, vyhlásil Alexander Mach. Ale len vysídliť. Nie vyvraždiť!

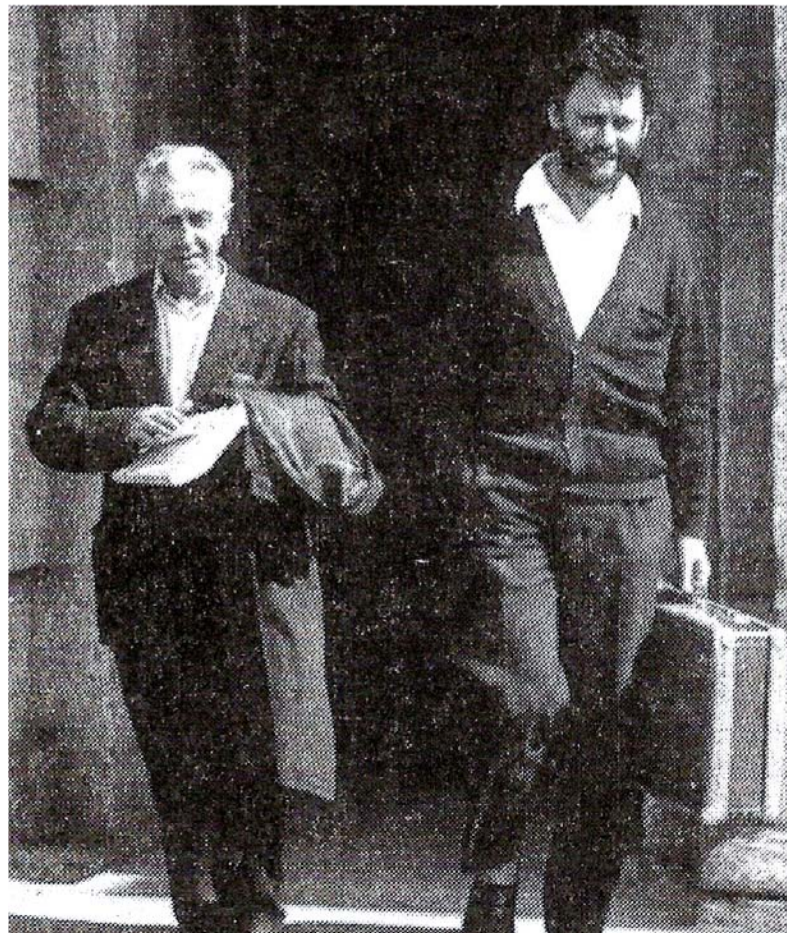
Len čo Mach dostal prvú vážnu správu o plynových komorách a o vraždení, postavil sa tiež proti vyvážaniu Židov. Nedalo sa predpokladať to, čo sa skutočne so Židmi stalo. Národ Goetheho, Schillera, Hegla, Beethovena, Bacha, najväčších učencov, filozofov, skladateľov má na svojom konte hroznú tragédiu. Zásluhou biskupa Vojtaššáka sa ďalšie vyvážanie zastavilo. Aj Mach rezolútne vyhlásil: „Viac ani jeden...!“ Bolo to odvážne rozhodnutie, možno aj úprimné, ale žiaľ oneskorené.

■ POČÍTAL S POVRAZOM

Až do začiatku roka 1943 vyvezenie všetkých Židov a ich usídľovanie v okolí Lublina Mach pokladal za slovenský záujem a historickú príležitosť zbaviť sa maďarizátorského živlu. To bolo tiež mylné a neludské. A tak to zdôvodňoval aj pred súdom. Neuhýbal. Bol presvedčený o svojej poprave. Oznámil mu to ešte pred procesom s Tisom, Ďurčanským a Machom aj prokurátor Raša: „Jeden z vás troch musí dostať trest smrti a kto, keď nie vy? Tiso je kňaz, stoja za ním biskupi, Vatikán. Ďurčanský je v zahraničí.“ Kto však Macha zachránil pred šibenicou? Prečo na ňu napokon poslali Tisa? Boli to niektorí komunistickí priatelia? Ktorí a prečo? Veď šibenicu by si určite zaslúžil viac on ako prezident. Patril k radikálnemu politickému hnutiu štátneho režimu, verejne vystupoval proti Maďarom, Židom, aktívne pôsobil v Hlinkovej garde a v jej militantných zložkách... Aj toto sú otázky pre slovenských historikov. Pre mladých, ktorí nie sú zaťaženi ľudáckou ani komunistickou propagandou.

o o o

Informáciu o Machovom prepustení z väzenia, v ktorom si odsedel 23 rokov, publikovala jedine Smena. Stranický denník Pravda za túto novinársku informáciu Smenu tvrdo skritizoval. Redaktori komunistickej Pravdy podľa všetkého nevedeli, že Mach na základe intervencií trenčianskeho farára Msgr. Marsinu, zariadil - podľa jeho vlastných slov - prepustenie z väzenia otca Alexandra Dubčeka Štefana. Ale to je téma na ďalšiu reportáž v Slovenských národných novinách.



Po prepustení z Leopoldova ho 9. mája 1968 čakal pred väznicou Gavril Gryzlov.

Objektívny pohľad na národné dejiny si žiada „čisté oči“ – nezatažený prístup

Katolícki kňazi v slovenskom sneme

Peter LIBA - Sken obálky knihy: SNN

Neukončený záujem historikov o Slovenskú republiku 1939 – 1945 má svoje dôvody v neukončenom výskume slovenských historikov a v „neuspokojivom“ vedomí mnohých ľudí, najmä staršej generácie, ktorá osobne zažila druhú svetovú vojnu a nenašla náležité odpovede na mnohé otázky svojej zložitej vojnovnej doby 20. storočia.

Jednostranný záujem o tento časový úsek našich národných dejín môže vychádzať nie z čistého vedeckého a objektívneho záujmu, ale opäť a ďalej zo skupinového a zámerne aj apriórne negatívne motivovaného záujmu. Objektívny pohľad na naše národné dejiny, aj tie najnovšie, problémové, si žiada čisté oči a ničím nepodmiernené zásady historickej interpretácie udalostí a faktov. Ideologicko-politické kritériá, aké sa zavše v tradičnej, „udalostnej“ historiografii uplatňujú, musia ustúpiť záujmu o „modernitu“ istej historickej epochy (obdobia), ktorá nespočíva v udalostnej historiografii, ale v uchopení a poznaní mentality skúmanej doby (A. Nunnig, 2006).

■ KŇAZI V POLITIKE

Aj z uvedeného hľadiska a z kultúrnohistorického pohľadu sa ukazuje, že práve pri téme dejín 20. storočia sa uvedený aspekt žiada uplatniť. A v istom zmysle sa o to úspešne pokúša (možno i nevedome) aj Stanislav Kaššovic v publikovanej dizertačnej práci Politická činnosť katolíckych kňazov – poslancov Slovenského snemu 1939 – 1945 (Nitra, Kňazský seminár sv. Gorazda, 2011, 252 s.). V zmysle výzvy Jána Pavla II. „očistiť pamäť“ dejín odhaľuje náležitú pravdu o účasti trinástich katolíckych kňazov v Sneme Slovenskej (krajiny) republiky v rokoch 1939 – 1945. Osvetľuje najmä dôvody, postoje k vzniku SR,

k zápasu medzi radikálnym a miernejším krídlom (V. Tuka – J. Tiso), všima si a analyzuje „jednotlivé oblasti spoločenského života, do ktorých svojou parlamentnou prácou zasahovali“. Pritom však skúma stanoviská a postoje kňazov poslancov k nemeckému národnému socializmu, k jeho adaptácii v zákonodarstve (v aplikácii protizidovských zákonov a i.). Snemové aktivity kňazov poslancov sleduje na pozadí ich osobnostných profilov, činnosti v parlamente a vo verejnom živote, v kontexte domácej a medzinárodnej politickej situácie. Dobre ovláda doterajšie publikované poznatky, ktoré konfrontuje a doplná vlastným širokospektrálnym archívnym výskumom dokumentov a prameňov, vrátane dobovej tlače. Ak prvá kapitola obsahuje všeobecné historické poznatky o autonómii, štruktúre štátu a presadenie vodcovského modelu v štáte, druhá kapitola analyzuje tematickú škálu záujmov a práce kňazov poslancov: sociálne a hospodárske otázky, školstvo, kultúra a veda, cirkevné otázky, zahraničné vzťahy, národnostné menšiny a postoje k židovským otázkam. Tretia kapitola, informačne bohatá, zachytáva jednotlivé „životné osudy katolíckych kňazov poslancov,“ – aj v období povojnových súdnych procesov, aj po nástupe socializmu. Pravda, jednotlivé črty osobností treba čítať v kontexte celého diela, ale aj v kon-

texte prameňov a odkazov na prameňne a odbornú literatúru.

■ V NOVOM SVETLE

Osobitne sa vynímajú state o sociálnej úrovni občanov, zamestnanosti, roľníkov a robotníkov, mzdových a pracovných otázkach, vzťahu štátu k roľníkom a robotníkom, rodinných prídavkoch, bytovej otázke, ochrane mládeže, rodinných prídavkoch a pod. Iný pohľad sa nám ponúka aj pri rozvoji školstva, vedy a kultúry. V osobitnom svetle sa predkladá obraz o vzdelávaní a výchove na strednom a školstve, o rozvoji kultúry (napr. aj filmu), ale najmä vznik a rozvoj slovenskej vedy, a to založením SAVU (prof. L. Novák) ako najvyššej vedeckej a kultúrnej inštitúcie Slovenska, ďalej o rozvoji osvetovej a knižničnej práce. V novom svetle môžeme sledovať aj rozvoj katolíckej a evanjelickej cirkvi (zlepšenie sociálneho štatútu kňazov). V osobitnom zornom uhle spoznáваме aj rozvoj i podporu národnostným menšinám. Inakšie sa nám predstavujú aj zahraničná politika. Autor všetky informácie dokladá zverejnenými prameňmi (zákony a nariadenia, archívne dokumenty: štátne i cirkevné). Zaujímavé svojou argumentáciou sú pasáže o rusínskej a židovskej otázke. Informačne bohaté sú aj jednotlivé medailóny trinástich



kňazských osobností, ktorých poznanie sa dá kompletizovať len a len s údajmi pod čiarou a v historickom kontexte.

■ OBJEKTÍVNY OBRAZ

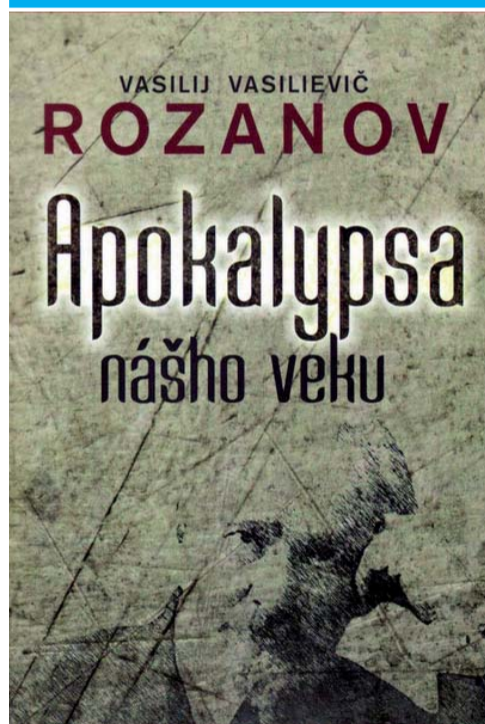
Autor v zmysle vývinových zmien Slovenskej republiky a politiky hitlerovského Nemecka, ako aj postojov jednotlivých štátov predkladá nový a komplexný objektívny obraz

o tých kňazských osobnostiach, ktoré v dobrom úmysle dali svoje schopnosti a vedomosti do služieb tvorby štátneho útvaru, ktorý spĺňal ich osobné predstavy a európsky merateľný model, prospešný všetkým členom národa. Kaššovicovo historické myslenie a interpretačná schopnosť vidieť a hodnotiť fakty a deje so zmyslom pre pravdivé poznanie sa ukazuje ako pritažlivá metóda presvedčať.

Text svieži aj po dlhých sto rokoch

Vasilij Vasilievič Rozanov: Apokalypsa nášho veku, Vydavateľstvo SSS, Bratislava 2012

KNÍHA TÝŽDŇA



Názov knihy ruského mysliteľa, spisovateľa a publicistu Vasilija Rozanovova je aj po rokoch aktuálny. Autor ju vytvoril v lete 1917 ako svoje posledné významné dielo, v Rusku však vyšla až v roku 2008.

Rusko na prahu revolúcie, ale aj ruský človek ukotvený v čase hýbu mysľou autora a znepokojujú ho. Hoci autor žil pred storočím, jeho pocity a myšlienky nie sú vzdialené súčasníkom. Ľudské bytie, pokrok sú viac ovplyvňované duchom než technikou. Vedomie dodáva ľudskej bytosti človečenský rozmer, hýbe ním, ba môže ho aj rozvrátiť.

Rozanov je intelektuál, nespútaný nijakou ideológiou či náboženstvom. Polemizuje s nimi, niektoré zatracuje a iné obdivuje. Bolesťne spoznáva ruskú dušu a mnohé jej vyčíta, najmä nechce vládnuť si. „... lepšia orná pôda, čisté a dobre umiestnené pozemky sú v rukách Nemcov a Židov.“

Na slovenskej mentalite sa nič nezmenilo ani za sto rokov. Aké dôverne blízke je nám Rozanovovo opísanie úpadku a krachu Ruska. Zámerne: „Nobel, ten zaťatý vysoký Švéd, ktorý počas troch hodín nevysloví viac ako tri slová (stretol som ho na zasadnutí rady spoločnosti Nová doba), skupoval v Rusku všetky naftové polia. Ak sa na Uchte (Ural) našli nové, kúpil aj tie a nechal ich zatvoriť. Vraj aby dediči nemali konkurenciu.“

Áká škoda, že Rozanovova knižka nevyšla aspoň počas perestrojky. Mohli sme sa aj my na Slovensku poučiť. Ukážky z reality ruského života sú v knižke ojedinelé, ale veľmi silné. Miestami je jeho obdiv k istým skupinám obyvateľstva v protiklade s kritikou ich konania. Židov miluje i zatracuje. Hľadá zmysel života, čo je každému človeku veľmi blízke, ale spôsobom, na aký sa odváži málokto. Azda aj preto jeho knižka vyšla s takým časovým oneskorením.

Eva ZELENAYOVÁ

MEDAILÓN



Portréty našich veľikánov, napríklad Sama Chalupku, Ľudovíta Štúra či Štefánika, skvostné gotické sakrálné pamiatky, ale aj fascinujúca voľná tvorba. Desiatky výtvarných diel, ktoré sa vám poľahky vojdú do malej poličky, kam uložíte album. Hovoríme totiž o známkach, ktorých jedným z najznámejších tvorcov na Slovensku je akademický maliar Martin Činovský.

Martin Činovský sa narodil v Levoči, študoval na VŠMU v oddelení knižnej tvorby u profesora Albina Brunovského a posledný ročník absolvoval na École Nationale des Arts v Paríži na oddelení grafiky. Po skončení školy si svoju grafickú špecializáciu rozšíril internou umeleckou aspirantúrou v odbore ryteckva známok, a tak sa zrodila výtvarná láska na

So srdcom na známkach

celý život. Martin Činovský má na svojom konte desiatky umelecky vysoko cenených realizácií tohto „najmenšieho výtvarného diela“, ako sa známky niekedy označujú. Už trinásť krát dostal Cenu ministra dopravy, pošty a telekomunikácií za známku roka. Za známku Ľudovít Štúr získal na súťaži vo Viedni o najkrajšiu známku sveta v roku 1997 tretie miesto a v súťaži o najkrajšiu rytú známku Európskej únie v Bruseli v roku 2011 vyhral s tou istou známkou prvé miesto. Vo všeobecnosti môžeme povedať, že Martin Činovský počas doterajšej kariéry získal celý rad významných počt, čo v roku 2004 potvrdila aj francúzska vláda, ktorá nášmu umelcovi udelila rad Rytiera umenia a literatúry. Samozrejme, že tento výrazný výtvarník sa venuje aj grafickej a maliarskej tvorbe, čoho dôkazom je vyše 50 samostatných i kolektívnych výstav na Slovensku a po celom svete a množstvo knižných ilustrácií, ktorými dotvoril básnické i prozaické diela. Okrem toho sa majster venuje aj pedagogickej činnosti a na VŠVU v Bratislave odovzdal už svoje skúsenosti desiatkam mladých perspektívnych umelcov. Martin Činovský žije a tvorí v Bratislave a v týchto dňoch sa dožil 60 rokov. Blahoželáme!

(mab) - Foto: archív M. Činovského

HUMORESKA

Prisnil sa mi strašidelný sen. Všetko naštarovala správa z juhu Afriky. Jej dosah na slovenské pomery bol v mojom sne katastrofálny. Mám sice strach, že keď vám ho rozpoviem, môže sa stať krutou realitou, ale sám s hrozivou snovou víziou nevydržím. Musím ju rozpovedať. V Johannesburgu pes pohryzol černošské dieťa. Matka neváhala a pekne krásne štvornožca obvinila z rasizmu. Neskôr vysvetľovala, že „mala pocit, že pes je skutočne rasista. Bolo vraj vidieť, že nepozná inú rasu“. Čítal som jej slová viackrát, ale ani zbla som nechápal, prečo sa susedov bull terier

stal rasistom. Všetko sa mi uložilo do povedomia a pretavilo sa na spotený hrôzostrašný sen.

Zo Slovenska sa v ňom stala jedna veľká súdna sieň, kde obviňovali psov. Vo sne som videl modelovú situáciu procesu. Najprv sa v ňom do okolia ci-

zrazu boli policajné cely, súdne siene a Leopoldov či ľlava plné rasistických havkáčov. Aby sa pomestili, museli im uvoľniť miesto statoční recidivisti, ktorým predtým každý rasisticky ubližoval, lebo ich nenechal kradnúť, prepadať a inak sa ľudsky realizo-

zahryzla do krku statného dobermana. Čivava mu rasisticky závidela, že nemecké plemeno psa sa dostalo do Írska, kde jeho páno žil zo sociálnych dávok a ona musela trčať na Slovensku v prázdnom byte, lebo panička a pán boli stále v robote. Pokiaľ pánovi

Sen dospel do finále. Súdy hnali do väzenia pouličné dedinské psie zmesky. Nikoho sice nepohryzli, ale evidentne rasisticky na Cigánov štekali, keď sa nezištne vybrali do kuchyne dôchodkyne skontrolovať, či jej nekvapká vodovodný kohútik, ktorý by ju mohol v noci budiť. A idúc cestou len nakukli do sekretára a vymyli hrnček s peniazmi, aby starkej urobili radosť. Aby som nezabudol na najdôležitejšiu informáciu zo sna: za mrežami vo všetkých prípadoch spolu so štvornožcami sedeli ich majitelia, lebo za správanie psa je zodpovedný len jeho majiteľ.

Milan ZEMO

Hrôzostrašný sen o krutom psom rasizme

gánskej osady dostal cudzí, teda jedlý pes. Prežil to a ešte mal takú rasistickú drzosť, že niekoho v sebaobrane pohryzol. Postihnutý ho okamžite obvinil z rasizmu. Psa po práve odsúdili, lebo rasizmus je svinstvo aj v psom prípade. Strašlivá snová vízia pokračovala.

vať. Hororový sen pokračoval. Za rasistické útoky už žalovali nielen ľudia štvornožcov, ale psy psov. Väzenia by totiž dopĺňali chlpáci, ktorí z rasistického dôvodu pohryzli inú rasu psov. Vo sne som videl, ako za mreže priviedli rasistickú krvilačnú čivavu, ktorá sa

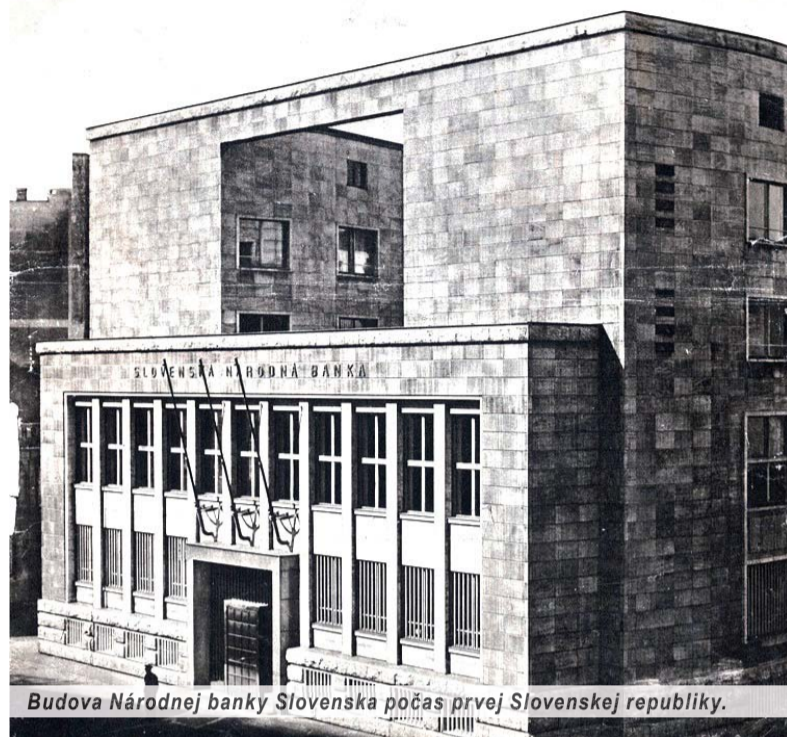
z osady platili sociálne dávky, veru dobermana nikto na britských ostrovoch nehryzol, na rozdiel od Slovenska. Chudáka pána však s rodinou vyšťvali závistlivé írské úrady, ktoré nechceli pochopiť, že ich rodina chcela pracovať, ale musela najskôr kradnúť.

Imrich Karvaš stál na správnom mieste, predsa ho súdili, odsudzovali aj odsúdili

Odvážne konal v prospech Slovenskej republiky

Marián TKÁČ – Foto:nbs.sk, archív

Imrich Karvaš, narodený pred 110 rokmi, 25. februára 1903 vo Varšanoch (dnes Kalinčiakovo ako súčasť Levíc), takmer celú druhú polovicu svojho sedemdesiatosemročného života prežil v ústraní, v tieni nezmyselného prenasledovania; nedali mu šancu ďalej využívať svoje nadanie a schopnosti na prospech národa. Posudzovali ho, súdili aj odsúdili. Tento významný bankár a národohospodár zomrel 20. februára 1981 v Bratislave.



Budova Národnej banky Slovenska počas prvej Slovenskej republiky.

Príama voľba Miloša Zemana za českého prezidenta nie je z hľadiska politických dozvukov epizóda, ktorá už prehmla. Je to akt hodný zamyslenia, varovania i potešenia. Rieka Morava nie je šírý oceán, Česko je nám dnes, akoby paradoxne, čoraz bližšie. V čom bola voľba varovaním? Najmä v tom, aké veľké množstvo voličov u našich susedov uprednostnilo archaický relikt s modrou krvou, závan stredoveku, „recyklovaný“ tieň starého Procházku, cisára pána.

Osvieženie Zemanom

Ako veľa voličov v Česku bolo ochotných posadiť na prezidentský stolec akúsi reinkarnáciu nemeckého cisárstva a starého Rakúsko-Uhorska, prihovárajúcu sa českým občanom ľazkopádnou, zbastardenou češtinou. Mimochoďom, čeština Dr. Gustáva Husáka bola podstatne dokonalejšia. Navyše pri týchto voľbách hrozilo, že prvá dáma, manželka kniežaťa, sa bude Čechom prihovárať po swahilsky! Ako veľa tamojších voličov nahralo sudetským kruhom bažiacim po majetku z bývalého Protektorátu Čechy a Morava! Nebehá vám z toho mráz po chrbte, ak si uvedomíte nevkus a stratu historickej pamäti najmä pražskej voličskej obce?

Víťazstvo Miloša Zemana v priamej voľbe, najmä zásluhou občanov Sliezska a Moravy, je víťazstvo ľavicovej tendencie, ľavicovej línie v súčasnej politike. Ľudia už majú baskerwilskeho kapitalizmu vyše hlavy. Životná úroveň väčšiny obyvateľstva na oboch stranách rieky Moravy nezadržateľne klesá. Pravda, štatistiky zaznamenávajúce finančné úspechy bankárov a tunelárov to nemusia potvrdzovať. Keď zrátate obsah žobrálneho klobúka a buržujského bankového konta a vydelite to dvoma, dostanete ešte stále impozantný priemer na apoteózu kapitalizmu.

Ľavicová orientácia i strany takéhoto typu, ľavicoví politici v čase zahŕňajúceho, z kríz nevychádzajúceho kapitalizmu sa dostávajú v tých zdravších societach do popredia. Bez ohľadu na to, či sa im podaria zásadne korektúry alebo len kozmetické úpravy. Lenže aj „kozmetika“ je aspoň drobnou, chvíľkovou úľavou. V súčasnom ekonomickom humuse nemôžeme očakávať prudké, rýchle a celoplošné nastolenie zdokonaleného švédského socializmu. Filozofickej elite sveta je však jasné, že to takto ďalej nepôjde. Ako, kde a kedy príde k renesancii, ku kombinácii pozitív socializmu s pozitívami kapitalizmu, to je dnes rébus aj v rovine hypotéz. Ale súčasné víťazstvá ľavicových tendencií a ich nositeľov sú príslubom. Dalo by sa módné povedať – sú v obraze!

Takto je „v obraze“ aj nový český prezident, ľavičiar Miloš Zeman. Napriek nevelkým prezidentským právomociam je príslubom. Vďaka svojej inteligencii, presvedčeniu a závideniahodnému pohotovému vtipu dokáže silne narušiť súčasnú klimu adorácie a nadšenej oslavy kapitalizmu zbohatlíkmi a nimi skvelo platenými mediálnymi nohsllemi. Nový prezident dozaista skompromituje mnohé potmkiniády, čo môže podnetne inšpirovať aj nášho ľavicového premiéra a stranu Smer.

Milan KENDA

Napriek značne oslabenému zraku neustránil ani v pokročilejšom veku životný entuziazmus, dával hodiny konverzácie v cudzích rečiach; osud tak chcel, že aj niektorým budúcim pracovníkom Národnej banky Slovenska, venoval sa deťom a vnúčatám. Perzekvovali ho napriek tomu, že „znaleckými posudkami bolo preukázané, že hospodárski činitelia, akým bol i prof. Karvaš, vykonali (v čase prvej Slovenskej republiky) všetko, čo mohli, na prospech Slovenska a využili na obranu Slovenska všetky možnosti. Slovenská národná banka pri riešení menovo-hospodárskych problémov si počínala odvážne a nekompromisne čelila všetkým výpadom smerujúcim k ožobračovaniu slovenského ľudu“.

ŠNÚRA PROCESOV

Tieto slová vyriekol Národný súd v Bratislave v roku 1946 pri oslobodzujúcom rozsudku nad ním. Už o tri roky však iný súd – brniansky – bol inej mienky. Tento muž bol štyrikrát súdený a trikrát odsúdený. Najprv gestapom vo februári 1945 na trest smrti (nestihli ho vykonať), potom národný súd vyniesol onen oslobodzujúci rozsudok a potom ho dvakrát odsúdili komunisti. Keď po februári 1948 odmietol s nimi spolupracovať, v máji 1949 ho zatkli, obvinili z velezrady a odsúdili na dva roky. V roku 1953 bola v rámci B-akcie (teda „bytovej“) celá jeho rodina vystáňovaná z Bratislavy, ale to ešte nestačilo. Ešte v roku 1958, hoci už päť rokov boli Stalin i Gottwald po smrti, ho odsúdili za špionáž a velezradu na sedemdesiat rokov. Darom bol Karvaš onedlho postupne rehabilitovaný, život dožil v ústraní.

Priznal sa, že obdivoval Šrobára: „Začiatkom tridsiatych rokov som sa dostal so Šrobárom do úzkeho osobného styku. Myslim, že to bolo v roku 1933. Vtedy som sa stal členom bratislavskej slobodomurárskej lóže, ktorej členom bol aj Šrobár.“

Ako vysokoškolač bol stúpencom protiautonomistického krídla. Neskôr „štúdium a práca v oblasti hospodárskej politiky“ prispeli k tomu, že svoj „postoj k česko-slovenskej centralistickej politike postupne zmenil“ (citujeme jeho Pamäti). Dospel k názoru, že spolužitie Slovákov a Čechov vyžaduje ďalekosiahlu decentralizáciu. Preto bol spoluzakladateľom politicko-hospodárskeho hnutia známeho pod menom „regionalizmus“: na jednej strane čo najviac decentralizovať silne zbyrokratizovanú štátnu výkonnú moc, ale pritom zachovať pevnú jednotu štátu. No práve on napokon

pomáhal dokazovať, že samostatný slovenský štát môže byť ekonomicky prosperujúci.

OPOZIČNÝ GUVERNÉR

V marci 1939 mal nastúpiť na miesto profesora Karlovej univerzity v Prahe. Po okupácii Prahy sa však vrátil na Slovensko a vtedy ho vyzval Dr. Jozef Tiso na spoluprácu – ponúkol mu post guvernéra Slovenskej národnej banky. Karvaš upozornil Tisa, že nie je vhodná osoba, lebo má všetky možné nedostatky: „Som posledný česko-slovenský minister obchodu, slobodomurár, manželka je Češka a evanjelická a napokon som socialistického presvedčenia.“ Tiso mu odpovedal, že o všetkom vie. Nechcel od Karvaša, aby robil politiku, ale aby dal k dispozícii svoje odborné znalosti, lebo mladý slovenský štát potrebuje každého človeka. Tiso bol múdry a vo veci guvernéra SNB rozvážny, Karvašova odbornosť prevládala, čo je aj z dnešného pohľadu pozoruhodná vec. Chcel mať na čele centrálnej banky muža v určitom zmysle opozičného zmysľania, ktorý by predovšetkým chránil menu. Zdá sa, že angažovanie mužov ako Karvaš, Zatkó, Medrický, Pružinský bolo dôležitým prameňom ekonomických úspechov prvej Slovenskej republiky.

DUNAJSKÝ DOLÁR

Toto je stručný osud prvého guvernéra Slovenskej národnej banky v rokoch 1939 – 1945. Otázka je, ako „to“ profesor Karvaš robil, že slovenskú menu nazývali v rokoch vojny „dunajským dolárom“ a že vojnou obkľúčené Slovensko bolo jedným z troch európskych štátov (ešte Švajčiarsko a Švédsko), kde cez vojnu (!) neplatil prídelový lístkový systém? Je predsa známe, ako v júli 1944 hodnotil situáciu vo financiách a mene slovenského štátu Gustáv Husák: „Slovenská koruna je v obchodnej Európe najlepšou menou ... nábehy k inflácii sú vyvolávané skôr nemeckým nátlakom v hospodárstve než domácimi pomermi, ceny spotrebných tovarov na čiernom trhu sú 1 – 5-násobok úradnej ceny, často sa držia pri úradnej cene, kým napr. v Čechách dosahujú až 100 – 200-násobnú. Ťažkosť robia nemecké požiadavky, v dôsledku ktorých dnes Nemecko dlhuje Slovensku osem miliárd Ks. Zo Slovenska sa pašujú a súkromne vyvážajú potraviny, cigarety, liehoviny, textilie a pod. do Čiech, Nemecka a inde ... Pomer slovenskej koruny k českej je úradne 1:1,05 v prospech českej koruny, v skutoč-

nosti (na čiernom trhu, burze a pod.) reálna sila je asi 1:7 až 1:10 v prospech koruny slovenskej. Mena českej koruny je úplne zruinovaná, mena slovenskej koruny sa pomerne slušne drží. Nemecká marka je bezcenný papier, hoci jej kurz je 11,6 Ks, kupuje sa na čierne po 1 – 2 Ks. Pengo po okupácii Maďarska neobyčajne klesol. Keby neprišlo k okupácii a vydrancovaniu Slovenska Nemcami, boli tu určité zásoby, pravda, nie veľké, dostatočné však na udržanie domáceho obyvateľstva a azda aj na malú výpomoc pre Čechy.“

Nuž Karvaš a ostatní národohospodári prijímali celý rad opatrení, cieľom ktorých bola obrana slovenských záujmov, či už išlo o zavedenie rozličných kliringových účtov s rôznymi výmennými kurzami marky, o zavedenie „skladačiek“ v slovensko-nemeckom tovarovom styku, o povinné registrovanie účastín podnikov na Slovensku a o schvalovanie prevodov účastín alebo o zachovanie bezcolného styku medzi Slovenskom a Protektorátom Čechy a Morava a o ďalšie opatrenia, z ktorých každé bolo súčasťou obrannej taktiky.

A nekradlo sa. Naopak, minister financií Pružinský sám sebe predpísal a podpísal pokutu za nesprávne odvedenie dane z jeho majetku v Bešeňovej. A ten istý minister „vnútil“ financom, stráziacim „daň na čiare“ pred vstupom do Bratislavy, predpísaný mýtny poplatok za to, že v nedelu popoludní privážal do Bratislavy niekoľko klobás na týždňovku. Sú ešte takí ministri?

PROGRESÍVNE METÓDY

Tieto princípy, doplnené o „rozvojové“ prvky slovenského hospodárskeho programu (bol to napríklad zákon o podpore investovania tak voči domácim podnikateľom, ako aj zahra-



ničným), boli základom relatívne silnej slovenskej koruny. Tá v rokoch vojny nepotrebovala barličku – prídelové lístky – fungovala bez nich. Prídelový systém na Slovensku zaviedli až po menovej reforme 1. novembra 1945! Teda po vojne!

Karvaš v Pamätiach po rokoch napísal: „Gestapo tvrdilo, že som preto nezaviedol lístkový systém a povinné dodávky poľnohospodárskych produktov, lebo som chcel zabrániť vývozu prebytkov do Nemecka. Samozrejme som im nepovedal, že naozaj majú pravdu, že sme vedome nevykazovali – ani slovenským orgánom – prebytky.“

Guvernér SNB bol humánnym človekom, demokratom, ktorý sa napríklad zasadzoval za obranu Židov. „Pri sústreďovaní do pracovných táborov a potom pri vyvážaní do Poľska boli cennosti, hlavne šperky, skonfiškované,“ napísal. „Šperky a iné cennosti, ktoré boli úradne zachytené, dostali sa do úschovy ministerstva financií. Dr. Tuka a najmä veliteľstvo Hlinkovej gardy navrhovali, aby úradne podchytené cennosti boli podľa nemeckého príkladu použité na získanie devíz. Tento návrh, ktorý sa mnohým zdal dosť prijateľný, som energicky odmietol. Moje stanovisko silne podporoval minister financií Dr. Pružinský a minister hospodárstva Dr. Medrický. Poukázal som na to, že

by sme vo Švajčiarsku, kde by sme mohli tieto šperky speňažiť, utrpeli veľké škody stratou dôvery v našu obchodnú morálku ... Toto stanovisko bolo prijaté a konfiškované židovské šperky a iné cennosti putovali do úschovy ministerstva.“ My len dodávame, že časť z nich sa vrátila pôvodným majiteľom a časť v roku 1953 (v hodnote okolo 11 mil. korún) predsa len posilnila aktíva centrálnej banky.

NA POMOC POVSTANIU

Imrich Karvaš urobil závažné kroky na prospech povstania, ktoré bolo namierené proti bratislavskej vláde. Sám o tom napísal: „Začiatkom januára 1944 som sa stretol s Dr. Husákom. Hovorili sme o možnosti ozbrojeného odporu širšieho rozsahu a jeho predpokladoch. Hlavným problémom bola otázka financovania... Zhodli sme sa na tom, že najúčelnejšie bude použiť platné obeživo. Na Husákovu otázku, či som ochotný zabezpečiť dostatok peňazí na tento účel, odpovedal som pozitívne. Toto riešenie malo technické výhody. Aj psychologicky u obyvateľstva znamenal takýto postup značné výhody, lebo nebolo treba rátať s nedôverou, ktorá by eventuálne mohla vyústiť do odmietania platidiel. Súbil som, že zásoby peňazí uložených v hlavnom ústave v Bratislave postupne predisponujem do filiálky SNB, hlavne do Ružomberka, Banskej Bystrice, kde boli moderné sejfy... Pri presune platidiel sa vynoril ešte jeden veľmi dôležitý problém. Zlato a striebro som mal uložené v Banskej Bystrici a v Kremnici. Zásoby prútoz zlata v Banskej Bystrici mali hodnotu niečo vyše 100 miliónov korún a v Kremnici hodnota zásob mincových kovov bola vyše 20 miliónov. Koncom júla 1944, po atentáte na Hitlera, som sa rozhodol predisponovať zásobu zlata z Banskej Bystrice do Švajčiarska. Vydal som príkaz na premiestnenie tohto zlata do Bratislavy. Odtiaľto bolo potom predisponované cez Viedeň do Švajčiarska, kde zväčšilo devízovú zásobu SNB, určenú pre potreby hospodárstva po oslobodení.“

TAJNÉ OPERÁCIE

Bola to osobitná operácia pod zámkou, že cez Slovensko prejde front. Významnú úlohu pritom zohral švajčiarsky konzul Max Grässli. Išlo o 3 000 kilogramov zlata upraveného do opuncovaných tehličiek. Druhá časť – 250 kilogramov zlata, 5 170 kilogramov striebra a 114 kilogramov iných drahých kovov – previezla z Kremnice skupina na čele s partizánskym veliteľom Gejzom Lackom do Banskej Bystrice, odkiaľ ju potom z letiska Tri duby odoslali letecky do Moskvy. Po vojne sa slovenské zlato vrátilo do republiky, nie však už do Slovenskej národnej banky (tá zanikla Benešovým dekrétom), ale stalo sa súčasťou česko-slovenských menových rezerv. Na konci roku 1992 pri delení majetku česko-slovenskej federácie sme sa neúspešne usilovali o odčlenenie siedmich ton slovenského zlata z delenia. Tzv. historický princíp však nebol prijatý. Sedem ton „slovenského zlata“ ostalo teda v nenávratne, podobne ako národný poklad, na ktorý sa Slováci skladali po roku 1993.

Deň po tom, čo gestapo odsúdilo Karvaša vo väzení na smrť, vrátil sa vo svojich úvahách k otázke, či konal správne, keď sa na Tisovu výzvu zapojil do hospodárskej politiky prvej Slovenskej republiky. Spomínal, že keď si pripomenul „boje o hospodársku samostatnosť Slovenska, v ktorých sa všetci hospodárski odborníci spojili do jedného šiku“ a v ktorých dosiahli viac úspechov ako neúspechov, prišiel k záveru, že „stál na správnom mieste“.

Na premiéra podráždene reagovali menšiny aj zahraničné médiá Matičari pestujú nezištné vlastenectvo

(red) - Foto: Jana GAVRECKÁ

Koncom februára (26. – 27. februára 2013) sa v Martine uskutočnila medzinárodná vedecká konferencia Matica slovenská v národných dejinách. Ako sme už v Slovenských národných novinách informovali, konferenciu otvoril predseda vlády SR Robert Fico. Na jeho príhovor reagovali viaceré slovenské i zahraničné médiá. Fico okrem iného povedal, že Matica slovenská ako jedinečná kultúrna a spoločenská inštitúcia zachránila Slovákov pred vyhynutím a vzkriesila ich z mŕtvych.



Menšiny a médiá podráždili najmä Ficove výroky, ktorými poukázal aj na fakt, ako sa všade na úkor štátotvorného národa vysúvajú problémy menšín. „Akoby na Slovensku ani nežili Slovenky a Slováci,“ zdôraznil a dodal: „Za dvadsať rokov sme vybudovali nezávislú a demokratickú Slovenskú republiku, ktorá je rovná v príležitostiach pre všetkých, ktorá nikoho neuprednostňuje. Želám si, aby sa prestalo menšinovými právami vydierať, jedno či je to menšina rómska, inak orientovaných ľudí, menšina názorová alebo menšina etnická. Platí, že štát je národný a spoločnosť je občianska. Náš nezávislý štát sme prednostne nezakladali pre menšiny, akokoľvek si ich vážime, ale najmä pre slovenský štátotvorný národ.“

■ MENŠINY PROTESTOVALI

Proti Ficovým výrokom nedávno protestovali zástupcovia maďarskej menšiny, ktorí sa jeho vyjadreniami cítili ukřivdení. „Pamätáte si na to, čo povedal pán premiér pred dvoma dňami? Preto sme tu, aby sme dali najavo, že nie sme druhotriedni ľudia,“ povedal pre denník Plus jeden deň István Samu z SMK na proteste v Dunajskej Strede. „Tiež sme občania Slovenskej republiky, takisto platíme dane a pán premiér o nás hovorí, že sme ako paraziti,“ dodal. Fico reagoval pre denník Új Szó: „Odmietam, aby sme to videli tak, akoby sa to vzťahovalo na každého. Bol to konkrétny prípad a mrzí ma, ak to niekto interpretoval ináč.“

Komentátor denníka SME Peter Schutz 3. marca napísal: „Recitál predsedu vlády na matičnej pôde, v ktorom sa vyznal z lásky k menšinám, dostal kritické ohlasy. Zaslúžene. Pri všetkom rešpekte k ľútosti, ktorú údajne ex post vyslovil, Robert Fico hovoril v Martine od srdca myšlienky, ktoré majú v jeho lebke domovské právo.“ Ako ďalej informuje denník SME, bývalý vicepremiér pre menšiny Rudolf Chmel povedal, že premiérov prejav nebol o jednom konkrétnom prípade, ale o nesprávnom, ba negatívnom postoji k menšinám. „Aj preto menšiny veľmi správne pochopili premiérov veľmi nesprávny prejav,“ vyjadril sa v nedeľu poslanec Mosta – Híd.

Robert Fico v Martine tiež povedal, že slovenské médiá opakovanie triafajú do Matice slovenskej ako do terča s cieľovým záujmom o všetko podružné. „Áno, Matica slovenská lieta na krídlach nádeje a učí i stimuluje Mladú Maticu k pestovaniu nezištného vlastenectva. Lebo práve všade tam, kde je nedostatok vlastenectva, vybuchuje extrémizmus,“ uviedol premiér.

■ REAGOVALA AJ MATICA

Na negatívne reakcie spojené s Ficovým príhovorom na pôde Matice slovenskej reagoval aj jej predseda Marián Tkáč vo vyhlásení, ktoré uvádzame v plnom znení: „Dôrazne odmietam útoky na Maticu slovenskú, ktorých sme svedkami v posledných dňoch. Zisťujem, že každý matičný úspech –

za ktorý pokladám verejné požehnanie pre Maticu slovenskú a celý slovenský národ odchádzajúcim pápežom Benediktom XVI. na jeho predposlednej generálnej audiencii, ako aj úspešnú konferenciu k 150. výročiu Matice slovenskej, ktorú otvoril predseda vlády Robert Fico – považujú ideologickí, ale aj ekonomickí či osobní neprijatí Matice ako vlasteneckej ustanovizne za podnet na útoky.

Je mi ľúto, že Maticu slovenskú niektorí kritici s belmom na oku a s jedom na jazyku označujú ako neoludácku, „náckovskú“ či inakšiu, dokonca ju obviňujú z genocídy (?!), pričom svoje výroky neopierajú o nijaký argument, len o kyselinu, ktorá by mala rozozrať „inštitúciu, ktorá už od roku 1863 združuje elity tvorcov i strážcov národnej duchovnosti“ ako uviedol premiér. Prečo niekomu prekáža, že „Matica slovenská Slovákov nielen zachránila pred vyhynutím, ale doslova náš národ vzkriesila z mŕtvych“? Kto to nesúhlasí so slovami R. Fica, ktorý víta, že nové vedenie Matice slovenskej sa pustilo do jej mravnej obrody, aby sa vyčistil stôl a že „ideály Matice slovenskej spočívajú v ochrane tradícií v umení a kultúre, ale aj v starostlivosti o životné prostredie“? Komu prekáža, že predseda vlády sa v príhovore nevyhol ani kritike médií za opakované atakovanie Matice slovenskej, keď konštatoval, že „bulvarizujú jej úsilie, preto im uniká to podstatné, jedinečná matičná myšlienka mravnej obrody Slovenska“?

Stretávam sa s radovými členmi Matice slovenskej, ktorí vítajú ocenenie úsilia nového matičného vedenia o ozdravenie Matice a ja vyhlasujem, že v tomto trende nás nezastaví nič a nikto. Ešte tak presvedčiť nemúdrych, že Matica je tu už 150 rokov a bude aj naďalej! Hromy a blesky nás nezdolajú, naopak. Bijú len do vysokých stromov, mnohým otvárajú oči a posilňujú nás.“

verím, že Jánošík dokáže robiť psie kusy aj takmer 300 rokov po svojej smrti. Dôkaz? Terchovský „štátny sviatok“, nazývaný Jánošíkove dni, sa v roku 2004 stal divácky najväčším podujatím na Slovensku. A ľudia chodia v masovom meradle naďalej. Kto neverí, nech sa príde do Terchovej osobne presvedčiť.

Veľké i malé národy si starostlivo uchovávajú svoju ľudovú tradíciu, ktorá zvykné bývať spájaná s konkrétnou historickou osobnosťou. Slováci majú „zbojníckeho kapitána“, hajtmána „hŕňných chlapcov“ Juraja Jánošíka. Túto osobnosť si privlastnili Slováci doma i vo svete, pretože jánošíkovský fenomén vždy predstavoval v našich končinách stelesnenie odvahy, statočnosti, nepoddajnosti a túžby po ľudskej spravodlivosti. V historicky pohnutých časoch vždy dokázal pozdvihnúť národné sebavedomie do boja za naplnenie spomínaných ideálov. Slovenské dejiny posledných dvoch storočí na to ponúkajú viacero konkrétnych dôkazov.

Jánošíkovská tradícia, neodmysliteľne spojená s osobnosťou Juraja Jánošíka a obcou Terchová, významne prispela k prehĺbovaniu národného povedomia a vlastenectva. Vždy, keď bolo Slovensko v existenčnom ohrození, inšpirovala a mobilizovala odpor proti neslobode, sociálnej nespravodlivosti, zrade, utrpeniu a poníženiu. Za všetky obdobia pripomeniem aspoň meruómske roky 1848 až 1849 či povstanie z leta a jesene 1944. Okrem toho sa jánošíkovská tradícia nezmaťateľne zapísala do dejín slovenskej kultúry a umenia. Táto tematika tvorí už takmer 200 rokov jednu z najcharakteristickejších súčastí našej ľudovej kultúry, literárnej a dramatickej spisby, výtvarného umenia, kinematografie. Tým všetkým jánošíkovská tradícia – a jej stelesnenie v osobe Juraja Jánošíka, od opravy ktorého uplynulo 17. marca 300 rokov – prispela a prispieva k jedinečnému obohacovaniu nášho národného kultúrneho dedičstva.

■ STELESNENIE STATOČNOSTI

Legenda zvaná Jánošík. Ako sa teda vlastne rodí legenda? Zrejme ide o kombináciu ľudského potreby a absencie ideálu. Božie mlyny sa kdesi pozabudli, boli ďaleko a spravodlivosť nie a nie sa dostaviť. Neprišla včera, dnes, ale ani zajtra. Všetko strácalo svoju autenticitu, a tak sa musel narodiť symbol, ktorý mal v génoch nadčasovú schopnosť rozdávať nielen dukáty, ale predovšetkým a najmä nádej. A že išlo v slovenskom prípade o zbojníka? A či Robin Hood, Wiliam Tell, Stenka Razin, Panajot Chitov, Mandrin, Lampiao, Diego Correntes – a mohol by som pokračovať ešte poriadne dlho – boli v rôznych historických obdobiach niečím iným?! Mňa osobne vždy mýty, legendy priťahovali a vzrušovali. Preto

■ JANOŠÍKOVSKÁ SLOBODA

Určite by bolo by zbytočným vyznením drevá do pomyselného slovenskej hory, keby sme sa mali na tomto mieste zaoberať skutočnosťou, ktoré umelecké žánre a kofko ich protagonistov nedokázalo odolať pokušeniu ľubozvučného spevu Jánošíkových Sirén. Pavol Jozef Šafárik ako jeden z prvých už v roku 1814, teda pred 199 rokmi, vo svojej básnickej zbierke Tatranská múza s lýrou slováckou začal prerážať novú citovosť viazanú na slovanský i slovenský svet. Za ideál v tomto ohľade považoval zbojnícku, teda jánošíkovskú slobodu, ktorá vyvolávala pocity národnej hrdošti. A tak mnoho pokolení spontánne očaril revoltujúci junák, ktorý si nerobí ťažkú hlavu s rešpektovaním všeobecných noriem, ale striktné dodržiava a uplatňuje vlastné – romantické. Preto sa milióny filmových divákov, čitateľov a milovníkov výtvarného umenia v oblúku desaťročí nechalo dobrovoľne unášať katarznou legendou šviháka s valaškou. S charizmom spravodlivého vodcu a aurou milosrdného brata chudobných – bráni slabých, zlých trestá. Navyše, keď všetko, čo robil, robil frajersky, so šarmom a zľahka. Takáto línia priťahuje mladých aj starých. Najmä filmový Jánošík sa stal všeobecne zrozumiteľným a pre mnohých súčasníkov predstavuje azda poslednú postavu, ktorá v ich zaneprázdnenej mysli ostala ešte zo školských čias. Nehovoriac už o hlbokých tónoch národnej hrdošti, na ktoré zas

Tradícia, ktorá obohacuje naše národné kultúrne dedičstvo Pred tristo rokmi popravili Jánošíka

Peter CABADAJ

„Jánošíka nemôžete zabiť. Jánošík je sloboda a sloboda je večná!“ Tento slogan z plagátu nezabudnuteľného filmu Jánošík z roku 1935 azda najvýstižnejšie charakterizuje výsostné postavenie jánošíkovskej tematiky nielen v dejinách slovenskej kinematografie, ale v národných dejinách Slovákov vôbec. Napriek skutočnosti, že historický Jánošík žil 25 rokov a zbíjal iba jeden a pol roka, legendárny Jánošík žije už tri storočia!

Pre každého Slováka je Jánošík niečím iným a zároveň vlastne vždy tým istým. Pre jedného symbol boja proti nespravodlivosti, pre druhého vychýrený zbojnícky kapitán, pre tretieho možno bezvýznamná historická figúrka zo začiatku 18. storočia, pre štvrtého... Netreba pokračovať ďalej. Jedna skutočnosť je však nad slnko jasná. Ide o súčet uvedených i neuvedených individuálnych pohľadov na osobnosť a osudy terchovského rodáka. Práve v nich sa odráža jeho nezastupiteľné miesto v slovenskej histórii. Miesto, ktoré v dejinách nijakého národa nemôže mať bielu farbu. Veď práve pre tento historický „detail“ majú Angličania svojho Robina Hooda, Škóti Roba Roya, Švajčiari Wiliama Tella, Francúzi Mandrina či Cartouchea, Taliani Rinalda Rinaldiniho a Salvatore Giuliana, Rusi Stenku Razina, Španieli Diega Correntesa, Brazilčania Lampiaa, Japonci Nezumi Kozóa, Rakúšanina Grasella, Bulhari Panajota Chitova, Poliaci Pročpaka, Česi Jana Sladkého Kozinu, Babinského... a Slováci samozrejme Juraja Jánošíka. Práve jeho zbojnícke farby odvaha pomohli preklenúť nadvládu bielej v historickom vedomí prostého slovenského človeka. Prekonali bielu, aby niekedy, v istých historických periódach vyústili do videnia čiernobieleho. A pri podobných zorných uhloch pohľadu, ako nás učia dejiny, ide o všetko iné, len nie o samotnú podstatu symbolu.

Podkarpatskí Rusíni si 23. 2. 2013 pripomenuli 18. výročie kodifikácie rusínskeho jazyka na Slovensku. Pri tejto príležitosti zástupcovia rusínskych organizácií odhalili na priečelí budovy študentského domova Družba v Bratislave pamätnú tabuľu.

Rusíni odhalili pamätnú tabuľu

Práve v tejto budove sa 27. januára 1995 uskutočnilo slávnostné vyhlásenie kodifikácie rusínskeho jazyka. Na tejto akcii sa za Dom MS v Bratislave zúčastnil Andrej Mital, zamestnanec Domu Matice slovenskej, spolu s mladými matičiarimi z odboru OMM – Staré mesto v Bratislave. Rusíni sa už po dlhé roky hlásia k Matici slovenskej a podávajú jej pomocnú ruku pri mnohých akciách. Preto aj v tomto roku, ktorý je rokom 150. výročia príchodu sv. Cyrila a Metoda, sa tešíme na spoluprácu s predstaviteľmi Rusínov na Slovensku. Matica slovenská je organizácia, ktorá spája všetkých ľudí žijúcich na našom území, preto aj Rusinom dáva pre vzájomnú spoluprácu zelenú. Súčasťou slávnostného odhalenia pamätnej tabule bol aj bohatý kultúrny program a posvätenie tabule kňazom.

Andrej MITAL

V Martine sa 4. marca 2013 uskutočnilo desiate pracovné rokovanie dozorného výboru Matice slovenskej v prebiehajúcom volebnom období.

Prípravy na nové voľby orgánov MS

Po vyhodnotení plnenia úloh od predchádzajúceho zasadnutia podal predseda dozorného výboru MS informáciu z rokovania výboru MS, ktoré sa konalo 23. februára 2013 v Martine.

Dozorný výbor MS vyslovil znepokojenie, že rokovanie výboru MS bolo prerušené preto, lebo výbor prestal byť uznášaniaschopný, v dôsledku čoho neboli komplexne prerokované a prijaté návrhy dokumentov (najmä návrh Volebného poriadku pre voľby na valnom zhromaždení MS 2013), vzťahujúce sa na prípravu valného zhromaždenia MS, ktoré sa má uskutočniť v roku 2013.

V tejto súvislosti dozorný výbor MS v súlade so stanovami MS Hlava VII., Článok 5., ods. 4., písm. a) požiadal predsedu Matice slovenskej Ing. Mariána Tkáča, PhD., aby v zhode s jeho kompetenciami bol v čo najkratšom čase zvolaný výbor MS s cieľom obnovy jeho funkčnosti a po prerokovaní a platnom prijatí príslušných dokumentov aby bola zabezpečená bezodkladná príprava, ako aj priebeh valných zhromaždení na úrovni miestnych a im na roveň postavených odborov Matice slovenskej.

V ďalšej časti rokovania členovia výboru schválili Zameranie kontrolnej činnosti dozorného výboru Matice slovenskej na rok 2013, štvorčlennú komisiu na preverenie ekonomickej agendy týkajúcej sa účtovnej závierky Matice slovenskej za rok 2012 a prijali postup k vypracovaniu osnovy k správe dozorného výboru MS na valné zhromaždenie MS v roku 2013.

Jozef LUKÁČ

Potrebujeme regeneráciu!

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

Cestou okolo Rimavy – a v poslednom čase som tam bol niekoľkokrát, slávili sme 150 rokov Prvého slovenského gymnázia v Revúcej, v Chyžnom sme spievali Tomášikovu hymnu Hej, Slováci, v Lukovištiach spomínali na Ivana Kraska – prídu mi na um verše Francisciho: „Rimava, Rimava, Rimavienka milá, / čo z teba pochádza chasa ušľachtilá.“ Stáde naozaj pochádzal výkvet slovenskej duchovnej šľachty, Gemer bol našou perlou, kvitlo tam baníctvo, obchod, obrábali sa role... aj Kraskova otcova roľa. A dnes? Hladová dolina popri hladovej doline. Dediny ako kvet, bez škôl – v Lukovištiach naraz chátrajú až dve školské budovy, jedna z čias Slovenskej ligy, ktorá sa angažovala v stavaní „jubilejných škôl“ na oslavu 10 rokov ČSR, druhá zo 60. rokov 20. storočia. V roku 2002 Základnú školu Ivana Kraska zrušili – a ako hovorí starosta obce p. Mitter – kde niet školy, chýba kultúra. Smutná je veru Rimavienka aj preto, že okrem škôl chýba aj práca. A čo je najhoršie, chýba budúcnosť. Akú majú perspektívu nadaní mladí z Hrebendovho gymnázia v Hnúšti, Timravinho z Lučence, Kraskovho z Rimavskej Soboty či z Literárneho gymnázia v Revúcej, ktorí sa zúčastnili na Kraskových dňoch v Lukovištiach? Len sa pripojiť k desiatistom mladých Slovákov, ktorí si hľadajú obživu v cudzine.

V roku 1894 sa po požiar v Sliachoch pýtal Andrej Hlinka: „Čo tu robíš? ... Nebojme sa, velební bratia, spustiť sa do tej chudobnej chalupy..., my musíme s ľudom cítiť, s ním žiť. V radostiach, bolestiach jeho účasť brať!“ Opäť je tu po požiar. Privatizačnom. Matica je tu pre kultúru a vzdelanosť ako základ „dobrobytu národa“, karty v rukách majú politici: Počúvajte Hlinku, spustíte sa do chudobných dolín! Inak nepochopíte, že Slovensko nutne potrebuje zásadnú regeneráciu. Bez klapiek na očiach.

PREDPLATNÉ NA ROK 2013

Ročné predplatné 26 €

Polročné predplatné 13 €

Slovenské národné noviny si môžete objednať aj na adrese
snnredakcia@matica.sk

aj na na tel. číslo

043 / 4012 837

Od našich matičných prispievateľov z celého Slovenska Spod spravodajského pera

■ **PETRŽALSKÍ MATIČIARI V GALANTE**
Miestny odbor Matice slovenskej v Petržalke usporiadal v sobotu 2. marca 2013 vlastivedný výlet do Galanty. Hlavným cieľom bol Dom Matice slovenskej a prehliadka výstavy Cyrilo-metodský cyklus akad. mal. Mikuláša Klimčáka, ktorá sa uskutočňuje pri príležitosti 150. výročia príchodu solúnskych bratov Konštantína a Metoda na územie Slovenska. Na výstave nám podala sprievodný výklad riaditeľka Domu Matice slovenskej v Galante Bc. Zlatica Gažová. Dobrý dojem z majstrových majstrovských obrazov doplnilo skutočne vynikajúce sprievodné slovo pani riaditeľky. Vypočuli sme si aj zvukovú nahrávku Proglasu. Všetci prítomní boli veľmi potešení. Bol to mimoriadny umelecký a vlastenecký zážitok. Naše vlastivedné hody pokračovali prehliadkou pozoruhodností Domu Matice slovenskej v Galante. Prezreli sme si výstavky vo vestibule, nazreli sme do keramickej dielne vybavenej aj vypalovacou peckou a zoznámili sme sa s prácou matičných keramikárov. Nešetřili sme slovami obdivu. Následne sme posedeli s pani Gažovou, ktorá je skutočne ženou na pravom mieste. Dozvedeli sme sa o bohatej činnosti galantského matičného domu, prezreli sme si kroniky, ktoré dokumentovali bohatstvo matičnej práce, jej pestrosť, a predovšetkým zanietenosť. Najviac nás potešila otvorenosť matičnej činnosti voči verejnosti – ako sa hovorí – bez ohľadu na pohlavie, farbu pleti, národnosť či vyznanie. Naša expedícia sa ešte nekončila. Po spoločnej fotografii pri buste M. R. Štefánika pred matičným domom nás potulka zaviedla k buste rodáka Karola Duchoňa pred dom, v ktorom prežil trinásť rokov svojho života. Uctili sme si pamiatku jeho hlasu a pekných pesničiek položením venčeka. Pešia prechádzka Galantou nám umožnila pozrieť si miestnu architektúru – budovy múzea, fary a Kostola sv. Štefana. Zavítali sme do parku pri neogotickom kaštieli, ktorý mal

svoje neopakovateľné čaro aj na konci februára. Pristavili sme sa tiež pri renesančnom kaštieli (dnes múzeum), ktorý tvorí svojský kontrast s komplexnou bytovou výstavbou. Galantský „výbeh“ potvrdil, aké množstvo často neznámych pamiatok, zvláštností a zaujímavostí, ktoré potešia naše oko, zvýšia našu hrdosť na krajinu a jej pracovných obyvateľov, je ukrytých aj v takých kútoch Slovenska, kde by ste to nečakali. Len treba hľadať a dívať sa! Naš matičný odbor bude v odkryvaní slovenskej histórie a histórie Slovenska pokračovať naďalej.

Jozef SCHWARZ

■ **MATIČNÝ VOLEJBALOVÝ TURNAJ**
V Slovenskej Ľupči sa 2. 3. 2013 v športovom areáli ZŠ Sama Cambela uskutočnil volejbalový turnaj o pohár riaditeľky D MS v Banskej Bystrici. Zúčastnilo sa na ňom desať zmiešaných volejbalových družstiev z Banskobystrického kraja. Súťažilo sa od rána do neskorého večera a po ukončení zápasov nasledovala voľná zábava. Celý turnaj sa niesol v príjemnej atmosfére súťaživosti a vyhrali tí najlepší. Aj touto cestou by som sa chcela poďakovať za pomoc pri organizácii tohto športového podujatia Renému Kováčikovi, Miškovi Hlaváčovi a sponzorom za občerstvenie. Tešíme sa, že aj takéto neformálne športové akcie sú možnosťou, ako dostať matičné myšlienky do povedomia spoločnosti. Dúfame, že z 1. ročníka volejbalového turnaja odchádzali domov športovci spokojní a plní športových zážitkov.

Jana KRÍŽOVÁ

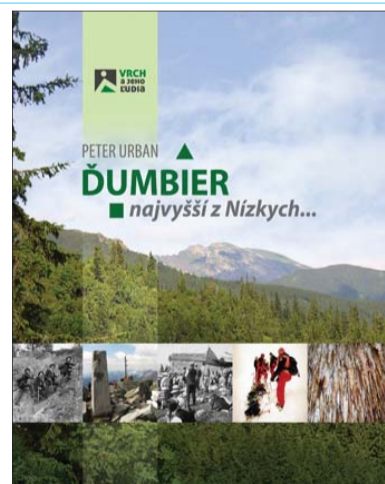
■ **KARNEVAL V SEČOVCIACH**
Vo fašiangovom čase „ožili“ rozprávkoví hrdinovia. Stalo sa tak na Detskom rozprávkovom karnevale, ktorý spolu s OMM v Sečovciach pripravilo mesto Sečovce. Mladí matičiarci zabavili deti pestrými hrami. Najviac ich rozjariť tancom Jede, jede, mašinka a za šikovnosť pri súťažiach im rozdávali sladké odmeny. Karnevalovú náladu spestrila

aj TS Mars. Súčasťou podujatia bolo vyhodnotenie výtvarných prác zo súťaže Mój rozprávkový hrdina. Porota, ktorej členmi boli aj zástupcovia OMM, vyhodnotila a odmenila tých najlepších autorov: Timoteja Ďubeka, Simonu Smerekovú a Gregora Raniča. Súťažilo sa tiež o najkrajšiu masku, cenu získala Karinka Filková, ktorá sa predstavila v šatách Snehulienky. Akcia priniesla radosť a potešenie deťom, ich rodičom, ale aj nám, ktorí sme sa podieľali na jej priebehu.

Božidara LUKÁČOVÁ

■ **KEĎ SA ZIMA OPÝTA**
Keď sa zima opýta – bol názov výtvarnej súťaže, ktorú pre žiakov základných škôl Trenčianskeho kraja vyhlásil Dom Matice slovenskej v Dubnici nad Váhom. Miestny odbor Matice slovenskej v Partizánskom v spolupráci so základnými školami sa zapojil už po tretí raz a zakaždým s veľmi peknými výsledkami. Aj v tomto ročníku nám získala III. miesto v Trenčianskom kraji Anetka Matušková, žiačka 6. A triedy ZŠ Rudolfa Jašíka. Toto ocenenie si prevzala 15. februára z rúk riaditeľky D MS v Dubnici nad Váhom pani Valigurčinovej a primátora mesta pána Gašparíka. Miestny odbor MS ohodnotil aj ďalších talentovaných výtvarníkov zo škôl nášho mesta. V kategórii mladších žiakov to boli Natália Vanková, Šimon Michalík a Matúš Struhár, v staršej kategórii Anetka Matušková, Kristína Červená a Nikola Chuťková. Oceňovanie sme spojili s výstavou a vyhodnotením Európa v škole, ktoré sa konalo v Dome kultúry v Partizánskom 5. marca 2013. V nádhernej atmosfére primátora mesta Jozefa Božika všetkým oceneným odovzdal diplomy a vecné odmeny. Deťom poďakoval za vynaložené úsilie, reprezentáciu seba, školy aj mesta a poprial zdravie, tvorivé myšlienky a nápady do ďalších rokov. My matičiarci sa tešíme aj na iné aktivity, ktorými môžeme približovať matičné myšlienky našej mládeži.

Eva NAHÁLKOVÁ



Peter URBAN: Ďumbier – najvyšší z Nízkych...

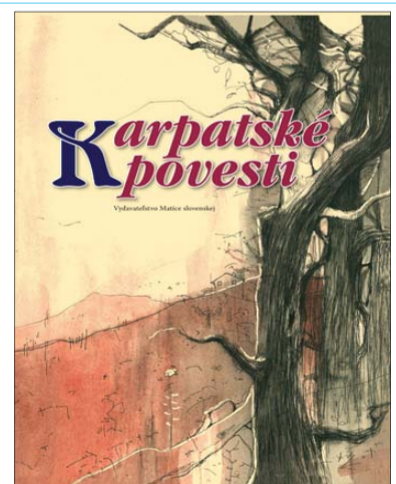
Aj vrchy majú svoje dejiny. Presvedčí nás o tom pútavo napísaná kronika jedného z národných vrchov Slovákov, ktorú zostavil zanieteny prírodovedec, ochranár, spisovateľ a zberateľ ľudovej slovesnosti. „Monografia Ďumbiera“ sumarizuje pramene a informácie o dejinách vrchu a jeho názvu, o pozoruhodnostiach živej a neživej prírody, o osídlení a tradičnej kultúre jeho okolia, o návštevníkoch vrchu a dobyvateloch jeho bohatstiev...



WWW.VYDAVATEL.SK

043/490 68 72

objednavky@vydavatel.sk
Vydavateľstvo Matice slovenskej tvorivo nadväzuje na vyše 140-ročnú tradíciu vydavateľskej činnosti Matice slovenskej. Okrem celej škály vydání Matice slovenskej tu nájdete pestrý sortiment z produkcie iných vydavateľstiev na Slovensku i v Českej republike.



Peter URBAN: Karpatské povesti

Na potulkách Povestovú mapou tentoraz zájdeme až za hranice Slovenska a prejdeme tisíce kilometrov najrozľahlejším pohorím Európy. Mohutný oblúk Karpát sa začína už za Dunajom v Dolnom Rakúsku a ako chrbát pravekého jaštera sa vinie územím Slovenska, Ukrajiny, Rumunska, jeho časti zasahujú aj do Čiech, Poľska a Maďarska. Známý zberateľ povestí nám nachystal vybranú kolekciu tridsiatich tajomných príbehov z celých Karpát.

PRIPOMÍNAME SI

16. marca

– pred tridsiatimi piatimi rokmi uniesli príslušníci teroristických oddielov Brigate rosse talianskeho premiéra Alda Mora, o dva mesiace ho našli zavraždeného v kufrí auta

17. marca

– pred 140 rokmi sa vo Veľkom Slavkove narodil Michal Guhr (1873 – 1933), zakladateľ Spolku turistov a alpinistov, organizátor prvých lyžiarskych pretekov na Slovensku, šéfkľár sanatória v Tatranskej Polianke
– 75 rokov od narodenia baletného génia R. Ľurajeva (1938 – 1993), sólistu Veľkého divadla v Moskve, Royal Balletu v Londýne a šéfa baletu Opery v Paríži

18. marca

– pred tristo rokmi obesili v Lipovskom Mikuláši legendárneho zbojníckeho kapitána, dvadsaťpäťročného Jura Jánošíka
– 210 rokov, čo sa vo Vrbovom narodil Jozef Emmanuel (1803 – 1890), spoluzakladateľ Matice slovenskej a slovenského gymnázia v Kláštore pod Znievom
– uhorský snem v roku 1848 prijal zákon o zrušení poddanstva a cirkevného desiatku

– pred 160 rokmi umrela vo Viedni životná láska Ľudovíta Štúra Adela Ostrolúcka vo veku 29 rokov (1824 – 1853)

19. marca

– v roku 1793 sa v Trstenej narodil Ján Koiš, lexikograf, zakladajúci člen Spolku milovníkov reči a literatúry slovenskej (210. výročie)
– dvesto rokov, čo sa narodil švédsky cestovateľ David Livingstone (1813 – 1873), prvý prebádal Afriku od západného pobrežia po východné, objavil Viktoriine vodopády a zaznamenal život neznámych etník

– sto rokov od narodenia prof. akad. soch. Rudolfa Pribiša z Rajca, dlhoročného rektora VŠVU

– pred piatimi rokmi umrela skvelá maliarka Viera Žilincánová (1933 – 2008), manželka maliara Michala Jakabčiča

20. marca

– v roku 1488, pred 525 rokmi, vyšlo prvé tlačené vydanie Kroniky Jána z Turca, jeden z významných prameňov našich dejín

– pred 90 rokmi sa narodil výtvarník, karikaturista a filmár Viktor Kubal (1923 – 1997), klasik slovenského humoru

– päťdesiatiny oslavuje minister zahraničných vecí SR Miroslav Lajčák

21. marca

– pred 60 rokmi sa stal prezidentom ČSR A. Zápotocký
– český spevák Dalibor Janda má šesťdesiat

– slovenská reprezentantka v hode kladivom Martina Hrašnová osláví tridsiatku

22. marca

– pred 90 rokmi sa narodil svetoznámý francúzsky mím Marcel Marceau (1923 – 2007), za jeho nástupcu sa považuje Milan Sládek

(jč)

Týždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., IČO 00 179 027, IČO 36 418 404. Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupcovia šéfredaktora Michal BADÍN a Emil SEMANCO. Sídlo: Mudroňova 1, 036 52 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535, 40 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filialná redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Tel: 02/ 52 96 57 52. Administrácia: Matica slovenská, Mudroňova 1, 036 52 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535. Tlač: Ultra print, Bratislava. Rozširuje PNS, Mediaprint Kapa a redakcia. Redakčná rada: Marián TKÁČ, Ján ČOMAJ, Ján JANKOVIČ, Drahoslav MACHALA, Pavol MAČALA, Andrej STRÝČEK. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j.1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranična.tlac@slpost.sk. Ročné predplatné 26 €, v ČR 530 Kč + 460 Kč poštovné, Európa 100€, ostatný svet 180USD. Neobjednané rukopisy a fotografie nevraciam. MIČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.